

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

Diplomsko delo

**PRAVICA DO PROSTEGA PRETOKA LJUDI V
EVROPSKI UNIJI**

Klavdija Leskovar

Ljubljana, april 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

DIPLOMSKO DELO

PRAVICA DO PROSTEGA PRETOKA LJUDI V EVROPSKI UNIJI

Kandidatka: Klavdija Leskovar
Vpisna številka: 04032977
Študijski program: univerzitetni študijski program Uprava
Mentorica: doc. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, april 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Klavdija Leskovar, študentka univerzitetnega študijskega programa Uprava, z vpisno številko 04032977, sem avtorica diplomskega dela z naslovom Pravica do prostega pretoka ljudi v Evropski uniji.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oziroma ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega/magistrskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Petra Kavčič

Ljubljana, 10.4.2012

Podpis avtorja/-ice:

POVZETEK

Prost pretok ljudi je poleg prostega pretoka blaga, storitev in kapitala ena izmed temeljnih svoboščin evropskega prava in vključuje: prosto gibanje delavcev, priznavanje poklicnih kvalifikacij, koordinacijo sistemov socialne varnosti in državljske pravice. Pravica do prostega gibanja znotraj Evropske unije se nanaša na delavce, študente, upokojence in na splošno na vse državljane Evropske unije ter njihove družinske člane, ne glede na državljanstvo. Od vstopa Slovenije v Evropsko unijo smo pridobili evropske državljske pravice, kar pomeni, da lahko na službenem ali zasebnem potovanju poljubno prestopamo notranje meje Evropske unije, doma pa lahko izbiramo v pestri ponudbi izdelkov iz vse Evrope. Notranji trg Evropske unije torej predstavlja enega izmed največjih dosežkov Evropske unije. Medtem ko enotni trg pri zagotavljanju prostega gibanja blaga in storitev temelji predvsem na konkurenci in regulativnih organih, prosto gibanje ljudi zagotavlja schengenski sporazum. Ta odpravlja kontrole na večini notranjih meja Evropske unije in jih krepi na njenih zunanjih mejah. Pogoji za prosto gibanje znotraj Evropske unije so zavarovane zunanje meje. Od vstopa Slovenije v Evropsko unijo smo prav tako tudi državljani Slovenije postali del enotnega trga delovne sile, vendar se še vedno nahajamo v obdobju, ko so meje nekaterih članic Evropske unije za prost pretok delavcev še zaprte, saj se razvitejše države članice bojijo prevelikega vpada delovne sile. Kljub vsem tem oviram se odpirajo čedalje večje možnosti na področju zaposlovanja in bivanja v Evropski uniji. Pravica do prostega pretoka ljudi torej daje pravico do prostega pretoka delavcev (najobsežnejše področje), medsebojnega priznavanja poklicnih kvalifikacij, državljske pravice ter koordinacijo sistemov socialne varnosti. Z diplomskim delom sem vsebinsko zaokroženo predstavila to temeljno svoboščino notranjega trga Evropske unije in pogoje, pod katerimi lahko mi kot državljani Evropske unije koristimo pravice do prostega gibanja, ter to, kdaj se nam lahko te pravice omejijo in do katerih pravic točno smo upravičeni. Obenem sem v diplomsko delo vključila tudi primere s Sodišča Evropske unije ter aktualne članke z obravnavanega področja.

Ključne besede: prost pretok ljudi, državljske pravice, evropski trg, schengenski sporazum, strategija zaposlovanja v Evropski uniji, priznavanje poklicnih kvalifikacij, koordinacija sistemov socialne varnosti.

SUMMARY

A RIGHT OF FREE MOVEMENT OF PEOPLE

A right of free movement of people in EU is one of the greatest immunity in the sistem of European union, besides free movement of goods, services and capital. It consists of free movement of working force, recognition of professional qualifications, sistem coordination of social security and civil rights. This immunity refers to working force, students, seniors and in fact, to all the citizens of EU and their family members, no matter of their nationality. After when Slovenia become a member of EU, we also obtain EU rights, which means, that we can freely cross interior borders of EU, use and also sort out in variety of goods that comes from all over the Europe. European market performs one of the biggest achievements of EU. Meanwhile single market is based upon competition and regulatory authorities to ensure free movement of goods and services, free movement of people ensures Schengen Agreement. It eliminates most of the internal controls at borders within the EU and strengthening its external borders. Condition for free movement within the EU's external borders, are secured external borders. From the entry of Slovenia into the EU, we also became a part of the single labour market, but still we are in a period, when some developed members of the EU, still do not want to open borders to all, because they are feared of the incursions over the workforce. Despite all these obstacles, there are created increasing opportunities for employment and residence within the EU. Right of free movement of people, therefore a right to free movement of workers (largest area), mutual recognition of professional qualifications, citizens rights and the coordination od social security. Within the thesis, I presented a substantive round of this fundamental freedom of internal market in EU, which are conditions, that can as citizens of EU enjoy this right, when this rights can be restricted and to which rights exactly we are entitled to. Besides, in this treating case, I included some solved cases from the European court of Justice and some actual articles.

Key words: Free movement of people, Civil rights, European single market, Schengen Agreement, Employment strategy in EU, Recognition od professional qualifications, coordination of the social security sistem.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	III
POVZETEK.....	V
SUMMARY.....	VI
KAZALO.....	VII
1 UVOD.....	1
2 ZGODOVINSKI RAZVOJ EVROPSKE UNIJE IN ZAČETKI UVAJANJA PROSTEGA PRETOKA LJUDI.....	4
2.1 Začetki razvoja Evropske unije.....	4
2.1.1 Pariška pogodba.....	4
2.1.2 Rimska pogodba.....	5
2.1.3 Enotni evropski akt in Bela knjiga.....	7
2.1.4 Maastrichtska pogodba.....	8
2.1.5 Amsterdamska pogodba.....	10
2.1.6 Pogodba iz Nice.....	10
2.1.7 Lizbonska pogodba.....	11
3 ZAČETKI UVAJANJA PROSTEGA PRETOKA LJUDI V EVROPSKI UNIJI.....	13
3.1 Oblikovanje notranjega trga.....	13
3.2 Način delovanja notranjega trga.....	14
3.2.1 Načelo nediskriminacije.....	14
3.2.2 Načelo vzajemnega priznavanja.....	14
3.3 Štiri temeljne svoboščine.....	15
3.3.1 Prosti pretok blaga.....	15
3.3.2 Svobodno gibanje oseb.....	15
3.3.3 Prosti pretok storitev.....	15
3.3.4 Prosti pretok kapitala.....	16
3.4 Evropsko državljanstvo.....	16
3.4.1 Pravice državljanov.....	16
4 SCHENGENSKI SPORAZUM, NJEGOV INFORMACIJSKI SISTEM IN DELOVANJE.....	18
4.1 Schengenski sporazum.....	18
4.2 Schengensko pravo.....	18
4.2.1 Protokol o vključitvi schengenskega pravnega reda v pravo Evropske unije.....	19
4.2.2 Schengenski informacijski sistem (SIS).....	20
4.2.3 Članek o pristopnih pogajanjih Romunije in Bolgarije v schengensko območje.....	20
4.2.4 Schengen in Slovenija.....	22
5 ZAKONODAJA NA PODROČJU PROSTEGA PRETOKA OSEB V EVROPSKI UNIJI.....	23
5.1 Pravo Evropske unije.....	23
5.2 Narava prava Evropske unije.....	23
5.2.1 Primarno pravo Evropske unije.....	24

5.3.2 Sekundarno pravo Evropske unije	25
6 PROST PRETOK DELAVCEV V EVROPSKI UNIJI IN PRIMERI S SODIŠČA, VEZANI NA TO PODROČJE	26
6.1 Pomen prostega pretoka delavcev	26
6.2 Definicija delavca.....	26
6.2.1 Skupine oseb v sklopu prostega gibanja oseb	27
6.2.2 Prosto gibanje oseb: analiza 39. člena PES	27
6.2.3 Opredelitev oseb, ki so zavarovane po 39. členu, in primeri s sodišča (vezani na to področje).....	28
6.2.4 Članek: Evropska unija/Španija: začasna omejitev prostega pretoka delavcev iz Romunije	30
6.3 Državljanstvo Evropske unije in primeri s sodišča, vezani na to področje.....	31
6.3.1 Primer s sodišča v razmerju prostega gibanja delavcev nasproti državljanstvu Evropske unije.....	32
6.4 Prepoved diskriminacije.....	33
6.5 Pravice družinskih članov delavca	34
6.6 Priznavanje poklicnih kvalifikacij	35
6.7 Socialna varnost	36
7 EURES – EVROPSKI SPLETNI PORTAL ZA ZAPOSLOTVENO MOBILNOST	38
7.1 Glavni cilji	38
7.2 Eures storitve	39
7.3 Eures svetovalci.....	39
7.4 Informiranje	40
8. ŠTUDIJ IN PODROČJE IZOBRAŽEVANJA V DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE.....	41
8.1 Priznavanje izobrazbe	41
8.2 Štipendije za možnost študija v tujini	42
8.2.1 Ad Futura – sklad za razvoj kadrov in štipendij	43
8.2.2 Posojilo za izobraževanje v tujini.....	43
8.2.3 Štipendije tujih vlad za študij slovenskih državljanov v tujini	44
8.2.4 Pridobitev sredstev za izmenjavo med študijem	44
8.3 Izobraževalni program Vseživljenjsko učenje	44
8.3.1 Comenius – šolsko izobraževanje.....	45
8.3.2 Erasmus program	45
8.3.3 Leonardo da Vinci	46
8.3.4 Grundtvig	47
8.3.5 Erasmus: dejstva, številke in trendi; Podpora Evropske unije za izmenjavo študentov in profesorjev in univerzitetno sodelovanje v letu 2009/2010	48
8.4 Enotno priznane kvalifikacije	50
8.5 Nove možnosti za mlade	51
9 POTOVANJE PO DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE	53
9.1 Prestop notranje meje	53
9.1.1 Zavrnitev vstopa v državo	53
9.1.2 Družinski člani, ki niso državljani Evropske unije	53
9.2 Pravice potnikov	54
9.2.1 Potniki z omejeno mobilnostjo	54
9.2.2 Pravice potnikov v železniškem prometu.....	54

9.2.3 Pravice potnikov v letalskem prometu.....	55
9.3 Živali in rastline	58
9.3.1 Hišni ljubljenci.....	58
9.3.2 Živali in rastline.....	58
9.4 Dovoljeni predmeti.....	59
9.4.1 Živalski proizvodi.....	59
9.4.2 Alkohol in tobak.....	59
9.4.3 Gotovina.....	60
10 ZAKLJUČEK.....	61
LITERATURA IN VIRI	64

1 UVOD

Razlog, da sem za temo diplomskega dela izbrala pravico do prostega pretoka ljudi v Evropski uniji, je predvsem ta, da sem v času študija na Fakulteti za upravo to pravico koristila tudi sama, in sicer najprej kot Erasmus študentka, kasneje v času absolventskega staža pa sem v tujini opravila še Erasmus študijsko prakso.

Tema mi je že na splošno zanimiva, saj bom lahko pri pisanju diplomskega dela uporabila svoje znanje in izkušnje, ki sem jih pridobila z usposabljanjem v tujini, in obenem področje v diplomski nalogi tudi konkretnije raziskala. Prav tako sem se za to temo odločila tudi zaradi tega, ker je tema v zadnjih letih zelo aktualna tudi pri nas, predvsem od časa vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Na tem področju ostaja še vedno veliko odprtih vprašanj, prav tako je razvoj prostega pretoka ljudi v Evropski uniji še vedno v teku razvoja in se prav tako uveljavlja v praksi slovenskih državljanov. Pravice, ki smo jih z vstopom v Evropsko unijo pridobili tudi slovenski državljanji, so med nami še vedno deloma neznane in ljudje še vedno ne zaupajo sistemu, ki pa se bo z razvojem in z leti vsekakor okrepil. Na prvi pogled je težko uvideti, kako močno vpliva članstvo posamezne države v skupnosti Evropske unije. Evropske institucije sprejemajo odločitve, ki neposredno vplivajo na vsakega državljanu Evropske unije. Področij, ki jih uravnava evropska zakonodaja, je veliko: številne možnosti izobraževanj, ki nam jih omogočajo programi Evropske unije, delo, iskanje službe in možnost upokojitve v drugi državi članici, uveljavljanje zdravstvenih storitev nujnega oziroma potrebnega zdravljenja med začasnim bivanjem v državah članicah Evropske unije in tako dalje.

Vsaka država članica je z vstopom v Evropsko unijo pridobila evropsko državljanstvo in s tem pravice, ki so povezane s tem institutom. Državljanstvo Unije ne nadomešča nacionalnega državljanstva, ampak ga dopolnjuje. Pomeni, da posameznik pripada sliki Evropske unije, v kateri so pravica odhoda iz države članice, vstopa v drugo državo članico, prebivanja tam in pravica ostati na njenem ozemlju integralni del pravnega sistema.

Velik razvoj se je prav tako zgodil na področju izobraževanja, kulture in usposabljanja. Na tem področju so se razvili različni programi mobilnosti, ki omogočajo študij v drugi državi članici, praktično usposabljanje študentov in prav tako učiteljev. Vsi ti programi omogočajo ustvarjalnost, inovativnost mladih, večje možnosti za nadaljnje izobraževanje, kariero, medkulturni dialog ter prav tako osebni razvoj ter ozaveščenost, da kot državljanji Unije prebivamo pod skupno »streho Evropske unije«.

Namen diplomske naloge je, da raziščem, kako se je od nastanka Evropske unije pravica do prostega pretoka ljudi razvijala v praksi, kaj vse državljanom omogoča v vsakdanjem življenju, pravice in obveznosti, prednosti in slabosti. Z zbrano literaturo želim raziskati dejavnike, ki vplivajo na prost pretok ljudi v Evropski uniji. S tem, ko uveljavitve pravic na področju prostega pretoka ljudi prinesejo pozitivne spremembe in koristi, obenem

prinesejo tudi slabosti, kot je na primer povišana stopnja organiziranega kriminala, ki je narastel, odkar so se sprostile notranje meje v Evropski uniji. Zato bom raziskala tudi to področje, kako so se spremenile mejne kontrole in kakšni so ukrepi za zmanjševanje kriminala. Prav tako bom raziskala primere s Sodišča, ki so povezani s tem področjem. Moj cilj te diplomske naloge je vsekakor ta, da se podrobneje seznanim s pridobljenimi pravicami, ki jih imam kot državljanka Evropske unije, ter morebitnimi možnostmi in priložnostmi, ki jih bom lahko v prihodnosti v drugih državah Evropske unije še koristila.

Še pred začetkom pisanja diplomske naloge sem si postavila naslednje hipoteze:

- zaradi neenotnosti in neusklajenosti zakonov med državami članicami se pravica do prostega pretoka ljudi še vedno ne izvaja v takšni meri, kot bi se sicer lahko;
- državljani Evropske unije se še vedno bojijo sprememb, ki so vezane na nove kulture, drugačne ljudi, strah pred brezposelnostjo zaradi pritoka tuje delovne sile ter kompleksnosti postopkov, birokracije za emigriranje v druge države članice;
- študij in praktično usposabljanje v drugih članicah Evropske unije prinaša veliko prednosti študentov za boljši medkulturni dialog, boljše možnosti pri iskanju prve zaposlitve doma ali v drugih državah Evropske unije in večjo samostojnost ter pozitivno samopodobo.

Pisanja diplomskega dela sem se lotila sistemsko, kar pomeni, da sem sprva zbrala literaturo s področja prava Evropske unije, evropskih integracij, razne publikacije s področja študija in dela v državah Evropske unije (te sem zbirala že v času, ko sem potrebovala informacije glede študija in prakse v tujini); precej virov sem našla na medmrežju na raznih spletnih portalih, ki vsebujejo koristne informacije o Evropski uniji, na primer Center Evropa, Urad vlade za komuniciranje, EURES, spletni portal Evropske unije, in na drugih spletnih straneh, ki vsebujejo ažurne informacije, koristne za mojo raziskavo. Prav tako sem uporabila tujo literaturo, saj je na voljo ogromno informacij v angleščini. Pri izbiri literature sem bila pozorna na datum izdaje, saj se zakonodaja in področja te teme vseskozi spreminjajo in dopolnjujejo. Za metodo pri pisanju diplomske naloge sem izbrala induktivno-deduktivno metodo, torej raziskovanje na način, da sem najprej izbrala literaturo, nato naredila selekcijo le-te ter iz te naredila izpiske in zaznamke, ki sem jih nato združila v smiselno celoto v diplomski nalogi.

Moje diplomsko delo je sestavljeno iz uvoda, osrednjega dela in zaključka. V uvodu sem predstavila samo izhodišče diplomskega dela, namen in cilj pisanja naloge, metode, ki sem jih uporabila, ter celotno strukturo diplomske naloge. V osrednjem delu sem temo razdelila na več poglavij, v katerih sem predstavila obravnavan problem od nastanka te pravice, torej od zgodovinskega razvoja Evropske unije, in nato razvoj na področju uveljavljanja te pravice v vsakdanjem življenju državljanov. Predstavila sem tudi pravno podlago tega področja in vse pravice, ki izhajajo iz te temeljne svoboščine, torej pravice do prostega pretoka ljudi v Evropski uniji. Obravnavano področje sestavljajo poudarki: zgodovinski razvoj te pravice, zavarovanje zunanjih mej – schengenski sporazum in

vključitev schengenskega pravnega reda v pravo Evropske unije. Nato sem podrobneje predstavila zakonodajo Evropske unije na obravnavanem področju in nadaljevala z obravnavo glavne teme, torej pravice prostega pretoka delavcev, študentov ter ostalih državljanov Evropske unije. V delo sem vključila tudi primere s Sodišča, ki so povezani s tem področjem in kažejo, kako se je pravica razvijala ter se nato spreminjala in dopolnjevala. Praksa s Sodišča torej kaže razvoj in reševanje problematike obravnavanega področja. Pravica do prostega pretoka ljudi pa seže tudi na področje socialne varnosti, zaposlovanja ljudi v drugih članicah Evropske unije, izobraževanja in potovanja med članicami držav Unije. Temo sem torej podrobneje predstavila po posameznih tematskih sklopih in zaključila s povzetkom celotnega dela, ki je zapisan v zaključku dela.

2 ZGODOVINSKI RAZVOJ EVROPSKE UNIJE IN ZAČETKI UVAJANJA PROSTEGA PRETOKA LJUDI

2.1 ZAČETKI RAZVOJA EVROPSKE UNIJE

Večna misel o poenoteni Evropi je nedvomno del kulturne dediščine. Z razvojem te ideje se nedeljeno poudarja zagotavljanje miru, zagotavljanje splošnih gospodarskih in trgovinskih pogojev ter zagotavljanje moči. Če želimo razumeti, zakaj je nastala Evropska unija in vzporedno vse pridobljene pravice in obveznosti evropskih državljanov, ki se z njimi vsakodnevno srečujemo, je potrebno poznati in upoštevati zgodovinske, sociološke in ekonomske silnice, ki so oblikovale razvoj Evropske unije.

Evropski integracijski procesi, tisti ki so privedli do današnjega razvoja Evropske unije, so se začeli v obdobju po 2. svetovni vojni, z željo po združenih evropskih narodih in zagotavljanju miru. Pred 2. svetovno vojno so bili razni poskusi nasilnega združevanja, od katerih so nekateri propadli, drugi pa delno uspeli za krajše ali daljše obdobje. Nedvomno pa nobeden ni pripeljal do trajnega miru in blagostanja za vse Evropejce.

Septembra 1946 je Churchill v govoru na züriški univerzi predlagal obuditev evropske družine v največji možni meri. Njegovo stališče je bilo, da ponovna združitev in vzpon Evrope lahko uspeta le, če bi bilo vzpostavljeno partnerstvo med Francijo in Nemčijo. Nadaljnji liberalni in globalni korak, ki je prav tako imel vpliv na evropske integracijske težnje, je bil Marshallov plan. Pomenil je shemo za zagotovitev finančne pomoči Evropi, ZDA pa so skrbele za upravljanje in izvedbo programa. Naslednji primer sodelovanja je bila ustanovitev zveze NATO, tokrat na obrambnem področju, in to med Francijo, Veliko Britanijo in tremi članicami Beneluksa. Leta 1948 je v Haagu nastal statut Sveta Evrope, podpisan leta 1949. Kljub nekaterim omejitvam se je statut Sveta Evrope vključil v vrsto kulturnih, gospodarskih in znanstvenih aktivnosti. Obenem pa je začel sodelovati z mnogimi drugimi mednarodnimi organizacijami, vključno s Skupnostjo. Največja dosežka Sveta Evrope sta sprejetje Evropske konvencije o človekovih pravicah (1950) in Evropske socialne listine (1961), ki je pomembno posegla na področja socialnih in ekonomskih pravic. (Grilc in Ilešič, str. 12–15).

2.1.1 Pariška pogodba

Churchillova ideja glede partnerstva med Francijo in Nemčijo se je začela realizirati, ko je 9. maja 1950 francoski zunanji minister Robert Schumann izjavil, da je združena Evropa bistveni pogoj za svetovni mir in da bo združenje preseglo stoletna nasprotovanja med

tema dvema največjima kontinentalnima državama. Prvi praktični korak je predstavljal predlog postavitve celotne proizvodnje premoga in jekla v Evropi v organizacijo, ki bo odprta za sodelovanje tudi z drugimi evropskimi državami. Prvo stopnjo Evropske federacije je predstavljala združitev in uskladitev proizvodnje jekla in premoga ter njuna postavitve v okvir mednarodne institucije. Nemčija, Nizozemska, Belgija, Luksemburg in Italija so francosko pobudo sprejele, in to je predstavljalo začetek pogajanj, ki so presenetljivo hitro napredovala. Poenostavitev je predstavljalo dejstvo, da so vsi kasnejši pogodbeniki sprejeli predlagana načela in izhodišča. Pogajalci so se predvsem osredotočili na to, da so izhodišča odeli v pravno obliko. S pogodbo je bila ustanovljena Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ), ki je bila podpisana v Parizu aprila 1951. Ratifikacije pogodbe so se končale 25. julija 1952, ko je pogodba začela veljati. Glavni cilj te pogodbe je bil odpraviti različne trgovinske ovire in ustvariti skupni trg, kjer se bosta premog in jeklo držav članic prosto gibala, ter obenem zadovoljiti potrebe vseh prebivalcev skupnosti, prav tako bi bil omogočen prost pretok delavcev s področja jeklarstva in premogovništva po območju držav članic. S pogodbo sta bila uvedena tudi Evropsko sodišče in Evropska skupščina. Pogodba o ESPJ se je iztekla 23. 7. 2002, ko so bili predpisi, ki urejajo jeklarstvo in premogovništvo, vključeni v Pogodbo o Evropski skupnosti (PES). (Grilc in Ilešič, 2001, str. 14–15).

2.1.2 Rimska pogodba

Leta 1955 so države Beneluksa predlagale drugim trem partnerjem v Evropski skupnosti za premog in jeklo nadaljevanje ekonomskega integriranja. V tem obdobju so se osredotočili predvsem na gospodarske teme. 25. marca 1957 sta bili sklenjeni t. i. Rimski pogodbi o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in Evropske skupnosti za jedrsko energijo. Osnovne poteze Rimske pogodbe so vzpostavitev skupnega trga, prilagajanje gospodarskih politik držav članic, spodbujanje usklajenega razvoja ekonomskih aktivnosti prek Skupnosti, povečevanje stabilnosti, zvišanje življenjskega standarda, spodbujanje tesnejšega sodelovanja med državami članicami, odprava ovir pri trgovanju, vzpostavitev skupne carinske tarife, zagotovitev nemotene in neizkrivljene konkurence, koordinacija nacionalnih monetarnih in gospodarskih politik, harmonizacija davčne in socialne politike. Ekonomski naboj pogodb iz leta 1957 je torej razpoznaven in očiten. Na temelju pogodbe EURATOM pa so se oblikovali skupni trg za jedrske snovi in opremo, skupna jedrska zakonodaja, sistem za zaloge jedrske snovi, uvedeni so bili sistem za nadzorovanje miroljubne uporabe jedrske energije ter skupni standardi za varnost in zaščito zdravja in varnost prebivalstva pred ioniziranim sevanjem. Uveden je bil tudi skupni raziskovalni program, ki naj bi se izvajal v skupnem raziskovalnem centru, prispeval k napredku tehnologije in spodbudil jedrsko tehnologijo v Evropi. Podpisnice Euratom pogodbe so bile Francija, Nemčija, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg.

Začelo se je obdobje graditve skupnega trga, uvedeno je bilo prehodno obdobje, ki je bilo razdeljeno v nekaj faz. Odpravile so se določene ovire in s tem so se poenotile skupne

zunanje carinske enote. Z vzpostavitvijo carinske unije so se odpravile medsebojne carinske dajatve, vzpostavila se je skupna carinska tarifa proti tretjim državam in skupna zunanja tarifa. Manj uspeha je bilo doseženega na razvoju drugih elementov, ki omogočajo skupno tržišče. To je – prosti pretok kapitala, oseb, storitev ter proste konkurence. Za zagotovitev svoboščin (prvih treh, brez konkurence) je bilo potrebno ubrati pot postopne liberalizacije, ki pa je naletela na več ovir, kot je bilo sprva pričakovano.

Sledil je institucionalni ustroj, večino sedežev institucij je potrdil Evropski svet, Komisija pa je pridobila vrsto pristojnosti in si kasneje v praksi izborila močan institucionalni položaj. S spojitveno pogodbo iz leta 1967 Evropska skupnost obstaja kot en sam Svet, ena sama Komisija in eno samo Sodišče Evropske skupnosti. V sledečih letih so se začele nove širitve. Sprva se je leta 1981 pridružila Grčija, nato je z novo širitvijo leta 1986 nastala dvanajsterica, ko sta se pridružili še Portugalska in Španija. Širitev v petnajsterico so prinesli pristopi Finske, Avstrije in Švedske z začetkom leta 1995. Njihovo članstvo je bilo bolj v znamenju članstva v Evropski uniji kakor v Evropski skupnosti, saj je v tem obdobju prišlo do uveljavitve mastrichtskih sporazumov.

Sledili so razni sporazumi z namero pristopa. Sprva Grčija leta 1961 in Turčija leta 1963 v takratno EGS, kasneje še Malta in Ciper, kjer je šlo za ambiciozna trgovinska sporazuma. Kasneje leta 1990 sta slednji zaprosili še za članstvo v Evropski uniji. Sledili so sporazumi s srednje- in vzhodnoevropskimi državami, na katere se je Evropska skupnost hitro odzvala in prve sporazume sklenila že z letom 1991. Sporazum o ustanovitvi Evropskega ekonomskega prostora so podpisale vse članice EFTA razen Švice. (Grilc in Ilešič, 2001, str. 15–32).

Rimska pogodba je bila nekakšna "okvirna pogodba", ki je veljala do leta 1992, ko jo je nadgradila Maastrichtska pogodba, kasneje pa še pogodbi iz Amsterdama in Nice. Členi, ki zagotavljajo pravice na področju prostega pretoka ljudi, so naslednji:

48. člen: »Prosto gibanje vključuje odpravo vsakršne diskriminacije na podlagi državljanstva delavcev držav članic v zvezi z zaposlitvijo, plačilom in drugimi delovnimi in zaposlitvenimi pogoji.«

» 48. člen zajema pravice:

- a) prijavit se za dejansko ponujeno delovno mesto,
- b) se v ta namen na območju držav prosto gibati,
- c) bivati v državi članici (zaradi zaposlitve) skladno z določbami zakonov ali drugih predpisov, ki urejajo zaposlovanje državljanov te države in
- d) ostati na ozemlju države članice po prenehanju zaposlitve pod pogoji, zajetimi v izvedbenih predpisih, ki jih pripravi Komisija.«

49. člen: »Tako ko ta pogodba začne veljati Svet na predlog Komisije in po posvetovanju z Ekonomsko – socialnim odborom z direktivami ali uredbami sprejme potrebne ukrepe za postopno vzpostavitev prostega gibanja delavcev, opredeljenega v prejšnjem členu, zlasti:

- a) zagotovitev tesnega sodelovanja med posameznimi državnimi zavodi za zaposlovanje,
- b) sistematično in postopno odpravljanje tistih upravnih postopkov in praks ter predpisanih rokov za dostop do prostih delovnih mest, ki izhajajo iz nacionalne zakonodaje ali predhodno sklenjenih sporazumov med državami članicami in katerih ohranitev bi ovirala liberalizacijo gibanja delavcev,
- b) sistematično in postopno odpravljanje vseh predpisanih rokov in drugih omejitev, predvidenih z nacionalno zakonodajo ali predhodno sklenjenimi sporazumi med državami članicami, ki glede svobodne izbire zaposlitve za delavce iz drugih držav članic določajo drugačne pogoje od tistih, ki veljajo za domače delavce, ter
- c) vzpostavitev ustreznih mehanizmov, ki povezujejo ponudbe s prošnjami za zaposlitev in olajšajo doseganje ravnotežja med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile tako, da nista ogrožena življenjska raven in raven zaposlenosti v posameznih regijah in industrijskih vejah.« (Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, 2011).

2.1.3 Enotni evropski akt in Bela knjiga

Evropski sporazumi se osredotočajo zlasti na prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. V Beli knjigi (White Paper, 1995) je Komisija jasno izrazila stališče Evropske unije, da kandidatke za članstvo izbirajo med prioriteta, ki so predvidene za obdobje prilagajanja. Začela so se pogajanja za pristop Češke, Estonije, Madžarske, Poljske in Slovenije. Do nove širitve takrat še ni prišlo, saj so bile potrebne institucionalne spremembe v Evropski uniji.

"Skupni trg pomeni najmanj prost pretok vseh produkcijskih faktorjev. Proti koncu sedemdesetih letih je bilo znano, da je na tem področju bilo potrebno narediti še marsikaj, saj je bil v tem obdobju trg razdrobljen na majhne nacionalne trge in ne na enega, enotnega. Komisija je zaradi neuskkljenosti raznih listin, predpisov, ki še niso bili harmonizirani, po mandatu Sveta leta 1985 ustvarila Belo knjigo o dokončanju notranjega trga. Pod pojmom notranji trg razumemo gospodarski prostor brez notranjih meja, v katerem blago, storitve in kapital krožijo brez ovir in nadzora." (Grilc in Ilešič, 2001, str. 36).

Za vzpostavitev notranjega trga je Bela knjiga predvidela opustitev fizičnih, tehničnih ter davčnih omejitev in ovir. Orodje za izvedbo je bil Enotni evropski akt. Enotni evropski akt (EEA) iz leta 1987 je prinesel vrsto pomembnih sprememb v sestavi skupnosti s tem, da je razširil njene formalne pristojnosti in prilagodil njeno institucionalno sestavo. Njegov

končni cilj je bila vzpostavitev popolnoma prostega trga, instrumenti pa krepitev moči Sveta pri sprejemanju odločitev, in sicer tako, da se razširi spisek tistih odločitev, ki jih je treba sprejeti s kvalificirano večino namesto s soglasjem, uvedba določb o ekonomski in socialni koheziji (regionalni razvojni skladi) ter povečanje vloge Evropskega parlamenta v zakonodajnem postopku. EEA je meril na vzpostavitev skupnega trga kot "prostora brez notranjih meja, v katerem je zagotovljeno prosto gibanje blaga, oseb, storitev in kapitala v skladu z določili te pogodbe". (Bohinc, 2005, str. 29; Grilc in Ilešič, 2001, str. 37).

2.1.4 Maastrichtska pogodba

Z Maastrichtsko pogodbo oziroma Pogodbo o Evropski uniji (ang. *Treaty on European Union*, sklenjena v Maastrichtu, decembra 1991) je bila ustanovljena Evropska unija s tremi stebri delovanja. V procesu združevanja je prinesla največje spremembe. Sprejeta je bila leta 1992, veljati pa je začela leta 1993. Uvedla je ekonomsko, monetarno in politično unijo. Evropska skupnost je postala prvi, to je gospodarski steber Evropske unije. "Evropska skupnost je danes sestavni del Evropske unije (1. steber), posledično govorimo o pravu Skupnosti, ki velja za Evropsko skupnost, medtem ko je pravo Evropske unije širše in zajema pravna razmerja, ki se nanašajo tudi na preostala dva stebra (notranje sodelovanje na pravosodnem področju in zunanja politika). V tej strukturi si je Unija najlažje predstavljati kot tempelj, ki stoji na treh stebrih." (Lampe in dr., 2008, str. 10).

Prvi steber Evropske skupnosti od leta 2002 združujejo 2 evropski skupnosti: Evropska skupnost in EUROATOM. Prvi steber predstavlja gospodarski steber Unije. Poleg Skupnosti vsebuje še druga področja gospodarskih politik, med katera se uvršča trgovina, kmetijstvo, ribištvo, transport. Ob tem pa združuje še pristojnosti Unije pri sodelovanju in razvoju, kulturi, varstvu potrošnikov, javnem zdravju, varovanju okolja, socialnih zadevah, raziskavah in tehnologiji. Drugi steber zajema skupno zunanjo in varnostno politiko. Slednji približujeta Evropsko unijo k močnemu in pomembnemu akterju v mednarodnih odnosih. Glavni cilj tega je zagotoviti učinkovito varnost Unije navzven in krepitev mednarodne varnosti. Tretji steber Evropske skupnosti pa zajema področje notranjih zadev in sodelovanja pravosodja. "Države članice so si zadale cilj s skupnim sodelovanjem izvajati skupne ukrepe proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu in terorizmu. Področje notranjih zadev in sodelovanja v pravosodju vsebujejo tudi sodelovanje v carinskih in policijskih zadevah, azilantsko in migracijsko politiko, nadzor zunanjih meja, boj proti mednarodnim goljufijam, kot so pranje denarja ipd. Na podlagi Maastrichtske pogodbe so nekatere članice pristopile k t. i. schengenskemu sporazumu o odpravljanju notranjih mej članic in poostrovanju nadzora zunanjih meja Unije. Sam schengenski sporazum so že leta 1985 podpisale države Beneluksa in Francija." (Lampe in dr., 2008, str. 11).

Eden izmed pomembnih doprinosov Pogodbe o Evropski uniji je državljanstvo Evropske unije. S tem je vsak državljan katere koli države članice postal tudi državljan Evropske

unije. "Z evropskim državljanstvom je gospodarska integracija dobila tudi svojo politično težo in moč. Evropske države so s to pogodbo načrtale pot, po kateri mora Evropa pridobiti tudi na politični moči in tako predstavljati protiutež gospodarsko in politično superiornim ZDA in azijskim gigantom." (Lampe in dr., 2008, str. 11).

Glede področja prostega pretoka ljudi – Pogodba o Evropski uniji v 8. členu govori o državljanstvu Evropske unije. Govori o tem, da imajo vsi državljani Evropske unije pravico do prostega gibanja, pravico do prebivanja na ozemlju držav članic, volilno pravico in pravico do zaščite diplomatskih ali konzularnih organov, čeprav nimajo državljanstva države, v kateri prebivajo. Velik napredek se je zgodil na področju socialne, poklicnega usposabljanja in mladine. 123. člen navaja, da se ustanovi Evropski socialni sklad, s katerim se bodo izboljšale zaposlitvene priložnosti delavcev in dvig življenjske ravni v Evropski uniji. Cilj tega sklada je omogočiti lažje zaposlovanje delavcev, povečati geografsko in poklicno mobilnost ter delavce usposabljati glede na spremembe, ki se dogajajo na tehnološkem področju. (Grilc in Ilešič, 2004, str. 48–50).

V 126. členu so navedeni cilji na področju izobraževanja in mladih:

- »1. razvijanje evropske razsežnosti v izobraževanju, zlasti s poučevanjem in razširjanjem jezikov držav članic;
2. spodbujanje mobilnosti študentov in profesorjev, med drugim spodbujanje akademskega priznavanja diplom in študijskih obdobj;
3. pospeševanje sodelovanja med izobraževalnimi zavodi;
4. razvijanje izmenjave informacij in izkušenj glede vprašanj, ki so skupna izobraževalnim sistemom držav članic;
5. spodbujanje razvoja izmenjave mladih ter izmenjave pedagoških in drugih strokovnih delavcev in
6. spodbujanje razvoja izobraževanja na daljavo.«

V 127. členu pa so navedeni cilji za poklicno usposabljanje:

- »1. olajševanje prilagajanja spremembam v industriji, zlasti s poklicnim usposabljanjem in preusposabljanjem;
2. izboljševanje začetnega in nadaljevalnega poklicnega usposabljanja zaradi lažje vključitve in ponovne vključitve v trg dela;
3. olajševanje dostopa do poklicnega usposabljanja ter spodbujanje mobilnosti izobraževalcev in udeležencev usposabljanja, zlasti mladih;
4. spodbujanje sodelovanja v zvezi z usposabljanjem med izobraževalnimi zavodi ali zavodi za usposabljanje ter

5. razvijanje izmenjave informacij in izkušenj glede vprašanj, ki so skupna sistemom usposabljanja držav članic.« (Pogodba o Evropski uniji, 2011).

2.1.5 Amsterdamska pogodba

Amsterdamska pogodba je ponovno dopolnila in spremenila PES in PEU. Predstavlja nekakšno adaptacijo teh dveh pogodb. Podpisana je bila leta 1997, v veljavo pa je stopila 1. 5. 1999. Pogodba postavlja temelje integracije na področju spoštovanja in varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Z Amsterdamsko pogodbo so razširili uporabo odločanja z večinskim glasovanjem na smernice za zaposlovanje in ukrepe za spodbujanje zaposlovanja, svobodo gibanja oseb znotraj Evropske unije po preteku petletnega roka ter boj proti socialni izobčenosti.

Amsterdamska pogodba je uvedla tudi številne institucionalne spremembe, kot so omejitve števila poslancev Evropskega parlamenta, določili so imenovanje predsednika Komisije in komisarjev v soglasju z državami članicami. Velika sprememba se je zgodila pri vključitvi nekaterih zadev iz pravosodja in notranjih zadev iz tretjega v prvi steber. Med njimi spadajo pridobitev vizumov, azila, migracije in sodelovanje v civilnih zadevah, ki sedaj spadajo v področje prostega gibanja oseb. Amsterdamska pogodba je predvsem okrepila tretji steber, katerega naloga v okviru skupne varnostne politike je zagotoviti preprečevanje terorizma, korupcije, nasilja nad otroki, ženskami itd. Med drugim je uvedla tudi funkcijo in položaj visokega predstavnika Evropske unije za skupno zunanjo in varnostno politiko. Poleg omenjenih so bile uvedene številne spremembe še na področju socialne politike ter državljanskih pravic, področja notranje varnosti, področja priseljevanja, okolja, javnega zdravstva ipd. (Lampe in dr., 2008, str. 11).

V okviru moje teme diplomske naloge ima Amsterdamska pogodba še poseben pomen glede področja priseljevanja, saj so vanjo vključili Schengensko pogodbo o svobodnem gibanju oseb med podpisnicami. Postavljena so bila skupna pravila ter postopki za nadzor prihoda potnikov na ozemlje Evropske unije ter pravila glede izdajanja viz za bivanje tujcev (za obdobje manj kot 3 mesece). Med drugim so vpeljali skupne postopke in pogoje za izdajanje viz ter pogoje, pod katerimi državljani nečlanice lahko tri mesece bivajo in potujejo znotraj območja Evropske unije. Prav tako so uredili področje vstopa in bivanja za priseljence, izdajanje dolgoročnih viz in dovoljenj za bivanje. (Bebler, 2007, str. 117).

2.1.6 Pogodba iz Nice

Pogodba je prinesla institucionalne spremembe unije, predvsem te, da bo lahko po širitvi na več držav članic učinkoviteje delovala. Tukaj prvič zasledimo tudi omembo Slovenije kot bodoče članice. Pogodba iz Nice, prejšnja Pogodba o Evropski uniji in Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti so bile združene v eno samo prečiščeno

besedilo. S podpisom te pogodbe je bilo razširjeno večinsko glasovanje za nekatera visoka imenovanja (na primer za predsednika Komisije), nekatere vidike mednarodnih pogodb, sprejemanje ukrepov, ki zagotavljajo svobodo gibanja oseb, ter ukrepe v zvezi z vizami in priseljevanjem. Prav tako so bili v večinsko glasovanje vključeni odločanje o izrednih finančnih pomočeh državam članicam v stiski in ukrepi industrijske politike. Obenem je bila sprejeta tudi Listina o temeljnih pravicah, ki pa ni bila vključena v pravni okvir te pogodbe. Ta večdimenzionalni razvoj se je začel kazati v postopni graditvi pravnih podlag integracije. Vendar so nadaljnje spremembe pogodb, ustanovitve novih organov in nato razveljavitve ter ponovno, novo nastajanje postopkov, spremembe sestave institucij ipd. ustvarili dokaj nepregledno in delno protislovno pravno podlago in institucionalno zgradbo integracije. Zaradi širjenja kroga članic Evropske unije je bilo nujno potrebno revidirati pravila, zato so se članice odločile, da pravno podlago Evropske unije poenotijo in racionalizirajo. Na predlog konvencije naj bi nova pogodba nadomestila vse predhodne pogodbe. Poimenovali so jo Pogodba o Ustavi za novo Evropo. V primeru uveljavitve te pogodbe bi Evropska unija pridobila mednarodnopravno osebnost in zunanji institucionalni videz federacije. Pogodba je bila podpisana leta 2003 ter ratificirana v 18 državah, vendar ni nikoli stopila v veljavo. Trenutno je krovni element Evropske unije Pogodba iz Nice, na kateri torej temelji pravna ureditev Evropske unije, in tudi njena nadgradnja, Lizbonska pogodba. (Bebler, 2007, str. 117–119).

2.1.7 Lizbonska pogodba

Po dveh neuspešnih ratifikacijah Pogodbe o Ustavi za Evropo je Evropski svet na svojem zasedanju junija 2007 sprejel mandat za medvladno konferenco za pripravo Pogodbe o reformi. Namen te konference je bil pregledati uspehe Unije in povrniti zaupanje državljanov v evropski projekt. Želeli so uvesti kompromisno rešitev nad trenutno ureditvijo ter z materialnimi pravnimi viri, med katere uvrščamo vprašanja podnebnih in demografskih sprememb, spopadanje z izzivi globalizacije, omogočiti večjo integracijo in učinkovitejše delovanje za nadaljnjo širitev unije. Rezultat te konference je bila Lizbonska pogodba, v kateri sta sodelovala tudi Evropska komisija in Evropski parlament. Preden pa bo ta pogodba začela veljati, jo mora ratificirati vseh 27 držav članic v skladu s svojo notranjo ustavnopravno ureditvijo. Z ratifikacijo pogodbe se pravni red neposredno implementira v notranji pravni red posamezne države članice. Do veljavnosti Lizbonske pogodbe (dokler je ne podpiše vseh 27 držav članic) pa se bo kot temeljni primarni pravni vir Evropske unije uporabljala Pogodba iz Nice, ki je torej bila sprejeta leta 2001, v veljavo pa je stopila leta 2003. Eden izmed ciljev Evropske unije je predvsem ta, da se z Lizbonsko pogodbo poenostavi kompleksno delovanje pravnega sistema Evropske unije. Pogodba je napisana tudi v slogu sprememb prejšnjih pogodb. Med institucionalne spremembe uvrščamo predvsem zmanjšanje evropskih poslancev, dvig Evropskega sveta, kot nadorgana Evropske unije, ter zmanjšanje števila komisarjev. Velik poudarek pogodbe je tudi na politiki priseljevanja, kar predstavlja Uniji precej pereč problem. Po mnenju

komisarja Joseja Manuela Barrosa na tej konferenci, je potrebno na tem področju uvesti združeno politiko, ki bo v interesu državljanov, priseljencev in zunanjih partnerjev. Prav tako poudarja pomen oblikovanja globalizacije v skladu z lastnimi vrednotami. Lizbonsko pogodbo lahko torej razumemo kot mednarodno pogodbo, s katero se države članice strinjajo, da na naddržavno sodelovanje v okviru EU prenesejo določeno stopnjo lastne suverenosti. Gre torej za prenos suverenosti na določena področja Unije in tudi tu je ta prenos pravic na določenih področjih omejen. Najradikalnejši poseg pa pogodba predvideva na načinu glasovanja v Svetu ministrov. Do sedaj je veljalo pravilo soglasnega odločanja, z veljavo pogodbe pa se bo odločanje o pomembnih vprašanjih Evropske unije izvajalo s kvalificirano večino. Lizbonska pogodba ureja tudi poglavje o prostem pretoku oseb, in sicer v tretjem delu strukture 2. člena – notranje politike in ukrepi unije. (Lampe in dr., 2009, str. 41).

Področje prostega pretoka oseb je zajeto v 3. delu 2. člena Lizbonske pogodbe (IV. naslov). V 1. poglavju ureja položaj delavcev in v 2. poglavju pravico do ustanavljanja dejavnosti v drugi državi članici Evropske unije. Lizbonska pogodba, kot že rečeno, spreminja in dopolnjuje to področje iz glavnih pogodb Evropske unije: Pogodba o Evropski uniji in Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti.

3 ZAČETKI UVAJANJA PROSTEGA PRETOKA LJUDI V EVROPKI UNIJI

3.1 OBLIKOVANJE NOTRANJEGA TRGA

Glavni cilj Rimske pogodbe je bil vzpostavitev ekonomske integracije držav članic EGS. Skupni trg je eden od temeljev Evropske unije in je v 2. členu Rimske pogodbe določen na način: "Z ustanovitvijo skupnega trga in postopnim usklajevanjem gospodarskih politik držav članic je osnovna naloga Skupnosti, da v vseh državah skupnosti spodbuja harmoničen razvoj gospodarskih dejavnosti, neprekinjeno in uravnoteženo širjenje, povečevanje stabilnosti, pospešuje dvig življenjskega standarda ter tesnejše odnose med državami, ki ji pripadajo". Torej nastal je skupni trg, v PES je uporabljen izraz 'notranji trg'. Predstavlja temeljni steber celotne ideje evropskega združevanja. To je trg, na katerem se osnovni ekonomski dejavniki, to so blago, delavci, storitve in kapital, prosto pretakajo (14. člen PES). PES je obenem vzpostavila carinsko unijo med državami članicami. Kar pomeni, da so carine in dajatve z enakim učinkom med državami članicami prepovedane. Vzpostavljena je bila tudi skupna zunanja carinska tarifa.

Enotni trg je nekakšno jedro današnje Unije. Za njegovo uresničitev so si države članice prizadevale kar precej let. V začetku 80. let so obstajale številne fizične ovire pri gibanju oseb, storitev in blaga ter zlasti kapitala. Države članice so se strinjale, da bi se morala vzpostaviti liberalizacija trga, vendar so se med njimi razlikovale predstave o reformah skupnega trga, kar pa je te procese upočasnilo. Z notranjim trgovom bi namreč države članice zmanjšale transakcijske stroške in vzpostavile ekonomijo obsega, prav tako pa bi jim notranji trg služil kot zaščita pred ZDA in Japonsko.

Komisija je z Belo knjigo o vzpostavitvi notranjega trga navedla seznam pravnih ukrepov – do približno 300 aktov, ki so bili potrebni za odpravo vseh tehničnih, fizičnih in davčnih trgovinskih ovir znotraj Skupnosti, in tako oblikovala program za vzpostavitev notranjega trga do leta 1992. Program enotnega trga je bil sprejet z enotnim evropskim aktom, ki je stopil v veljavo 1. julija 1987. Enotni evropski akt je bil izjemnega pomena predvsem zaradi uvedbe nove pravne podlage, 95. člena PES, ki je zahteval kvalificirano večino za sprejem ukrepov za približanje prava držav članic, katerih cilj sta vzpostavitev in delovanje notranjega trga.

Kot je že bilo rečeno, je Enotni evropski akt bistveno spremenil institucionalni sistem skupnosti. Z Enotnim evropskim aktom je bil za oblikovanje notranjega trga, področja brez notranjih ovir za prost pretok blaga, storitev, oseb in kapitala, določen rok 31. december 1992. Kljub temu se gradnja notranjega trga takrat še ni končala, ampak se stalno dograjuje. Notranji trg je začel delovati leta 1993, hkrati so bile vzpostavljene 4

temeljne svoboščine: vzpostavitev trga s prostim pretokom blaga, storitev, oseb in kapitala.

Za posameznega državljana Evropske unije 'notranji trg' pomeni nižje cene na trgu, večjo ponudbo ter svobodno gibanje med državami članicami. Postopoma so se odpravile ovire za trgovino in svobodno konkurenco med državami članicami, to je pripomoglo predvsem k izboljšanju življenjskega standarda. Lahko torej študiramo, delamo, živimo in se upokojimo v katerikoli državi članici. (Kajnič in Lajh, 2009, str. 247–249).

3.2 NAČIN DELOVANJA NOTRANJEGA TRGA

3.2.1 Načelo nediskriminacije

Vsem štirim temeljnim svoboščinam je skupna prepoved diskriminacije. Prepovedani so ukrepi, ki bodisi formalno razlikujejo med domačim in uvoženim blagom, domačimi delavci in delavci iz drugim držav članic, med izvajalci storitev, ter pravila, ki diskriminirajo pri pretoku kapitala. Prepovedana so tudi pravila, ki zgolj posredno diskriminirajo. Pravilo se uporablja za vse, vendar daje večje breme uvoznikom, delavcem ter izvajalcem storitev iz drugim držav članic. Sodna praksa vse bolj zagovarja stališče, da za prepoved določenega pravila ni več treba dokazati diskriminacije, ampak zadostuje že sam dokaz, da je bila izvedena omejitev dostopa na trg. (Kajnič in Lajh, 2009, str. 252).

3.2.2 Načelo vzajemnega priznavanja

Načelo vzajemnega priznavanja je eno najpomembnejših načel skupnega trga, ki zagotavlja prost pretok blaga in storitev brez potrebe po harmonizaciji nacionalne zakonodaje na ravni Skupnosti.

Osnove za načelo vzajemnega priznavanja je postavilo Evropsko sodišče s sodbo v zvezi s primerom »Cassis de Dijon« leta 1979. V skladu z nemškimi predpisi francoski sadni liker *cassis* niso smeli uvažati v Nemčijo, ker ni vseboval minimalne količine alkohola, ki se je zahtevala za razvrstitev med likerje. Evropsko sodišče je odločilo, da se proizvod, ki je bil zakonito izdelan v kateri koli državi članici, sme prodajati v kateri koli drugi državi članici.

Pogoji delovanja načela vzajemnega priznavanja se v veliki meri razlikujejo za proizvode in storitve, med različnimi sektorji (na primer prehrabni izdelki, elektro industrija, motorna vozila) in poklici (zdravniki, odvetniki).

Za nemoteno delovanje notranjega trga mora vzajemno priznavanje učinkovati na vseh teh ravneh. Enako velja za storitve. Gospodarski subjekt, ki zakonito opravlja storitve v

eni državi članici, lahko prosto opravlja iste storitve tudi v drugih državah članicah. Namembna država članica lahko temu nasprotuje le v izjemnih primerih, kadar gre za višji javni interes, kot je na primer zaščita potrošnikov. (Kajnič in Lajh, 2009, str. 248–249).

3.3 ŠTIRI TEMELJNE SVOBOŠČINE

3.3.1 Prosti pretok blaga

Sodišče Evropskih skupnosti je pojasnilo, da veljajo kot blago, ki je deležno prostega pretoka, vsi proizvodi, ki imajo denarno vrednost in so tako predmet trgovinske menjave. Prav tako med to štejemo proizvode iz tretjih držav, če izpolnijo vse uvozne formalnosti in predpisane carine (24. člen PES).

3.3.2 Svobodno gibanje oseb

Tema, o kateri govori moja diplomska naloga. Na kratko, primarno so to osebe, ki jim je zagotovljeno svobodno gibanje na ozemlju Evropske unije, ekonomsko aktivne. Kmalu je za ekonomskim pogledom na delavca hitro bila priznana tudi socialna komponenta, torej: pravico do enakega odobravanja so dobili tudi njihovi družinski člani, ki jih lahko spremljajo in so ob tem deležni določenih socialnih pravic, predvsem do izobraževanja. Razvoj Evropske unije je od ekonomske k politični integraciji priznal svobodo gibanja tudi drugim ekonomsko neaktivnim osebam. Mednje štejemo študente, turiste, upokoјence itd. Ti imajo pravico do gibanja na podlagi 18. člena PES, ki priznava evropsko državljanstvo. Pravica pa je omejena pod določenimi pogoji, predvsem tem, da ima oseba zadostna finančna sredstva in zdravstveno zavarovanje, tako da niso obremenjene socialne blagajne drugih držav članic.

3.3.3 Prosti pretok storitev

Mednje Pogodba o Evropski skupnosti v 50. členu uvršča industrijske in trgovinske dejavnosti, dejavnosti obrtnikov in svobodnih poklicev. Prav tako so vključene zdravstvene storitve in igre na srečo. Težave je v praksi predstavljalo predvsem vprašanje razmejitve med pretokom storitev in ustanovitvijo sedeža. O ustanovitvi sedeža govorimo, če je prisotna integracija subjekta v gospodarstvo države gostiteljice. V primeru, da se storitve opravljajo le začasno, brez cilja integracije, pa gre za pretok storitev. Razlika med njima se pokaže v tem, da so subjekti, ki opravljajo začasne storitve, v pretežni meri še vedno podrejeni pravnemu redu domače države, pri ustanovitvi pa na prvo mesto stopi pravni red države gostiteljice (na primer poklicne kvalifikacije, delovna dovoljenja, registracije v

imenik ipd.). V takšnem pogledu so vsaj načeloma izenačene pravice fizičnih in pravnih oseb (48. člen PES), pri čemer je ustanovitev lahko primarna ali pa sekundarna (hčerinske družbe podružnice ipd.).

3.3.4 Prosti pretok kapitala

Ta svoboščina se v prvi vrsti nanaša na denar. Še pred vzpostavitvijo enotnega trga so evropske države članice sprejele ukrepe za uvedbo prostega pretoka kapitala. Leta 1988 je direktiva 88/361/EGS vzpostavila splošno liberalizacijo med državami članicami, ekonomska in monetarna unija pa je nadaljevala liberalizacijo z ukinitvijo zaščitne klavzule v evroobmočju. Pravna podlaga je urejena v členih od 56. do 60. Pogodbe o Evropski skupnosti. Posebnost te svoboščine je v tem, da PES ne razglša prostega pretoka kapitala zgolj med državami članicami, ampak enostransko tudi navzven do tretjih držav. Vendar gre v razmerju do tretjih držav za *stand-still* klavzulo – to pojasnjuje 57. člen PES –, po 31. decembru 1993 so prepovedane nove ovire pretoku kapitala. Čeprav je to načelo med državami članicami ter med njimi in tretjimi državami zapisano v enem stavku, gre drugače za dve načeli, z ločeno logiko in različno razlago dopustnih izjem. (Kajnič in Lajh, 2009, str. 250–252).

3.4 EVROPSKO DRŽAVLJANSTVO

Državljanstvo Evropske unije je bilo uvedeno leta 1992 z Maastrichtsko pogodbo, ki pravi: "Vsi državljani držav članic so državljani Unije. Državljanstvo Unije se doda nacionalnemu državljanstvu in ga ne nadomešča." Od te pogodbe naprej se je pojem državljanstva razvijal, pravni razlagi se je pridružila tudi sociološka, ki je povezana s pojmom evropske identitete. Državljanstvo zagotavlja uživanje in varstvo pravic iz temeljnih pogodb, dopolnitev in sprememb ter nalaga dolžnosti.

3.4.1 Pravice državljanov

Izpostavila bom pravice državljanov Evropske unije:

- pravica do prostega gibanja in prebivanja na območju držav članic EU;
- aktivna in pasivna volilna pravica na volitvah v Evropski parlament in na občinskih volitvah v državi članici Evropske unije, kjer državljan prebiva;

- pravica uživati zaščito diplomatskih in konzularnih organov katere koli države članice (pod enakimi pogoji kot državljan te države članice), ko je državljan na ozemlju tretje države, v katerem njegova država nima predstavnitva;
- politične pravice: pravica nasloviti peticijo na Evropski parlament (EP); pravica vložiti pritožbo pri evropskem varuhu človekovih pravic, pravica pisati kateri koli instituciji in organu Evropske skupnosti v katerem koli uradnem jeziku Evropske unije in prejeti odgovor v istem jeziku;
- državljani Evropske unije imajo še vrsto drugih pravic, na primer pravico do informiranosti in dostopa do dokumentov institucij ter pravico do nakupa blaga in storitev v kateri koli državi članici brez plačila carinske dajatve.

Pri tem je zelo pomembno, da državljani pravice poznamo, saj jih s tem lahko branimo, v primeru da so nam kršene ali da se ne spoštujejo. Ob sodnem varstvu pravic (pred nacionalnimi sodišči in – če je potrebno in v skladu z določili Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti – pred Sodiščem evropskih skupnosti) državljani Evropske unije lahko vložijo tudi pritožbo pri evropskem varuhu človekovih pravic, ko gre za nepravilnosti pri dejavnostih institucij ali organov Evropske unije (pri tem je izvzeta pritožba zoper Sodišče Evropskih skupnosti in Sodišče prve stopnje pri opravljanju njune sodne funkcije). Svet Evropske unije lahko na predlog Evropske komisije (EK) in po posvetovanju z Evropskim parlamentom soglasno sprejme okrepitve ali razširitve navedenih pravic ter priporoči državam članicam, da jih sprejmejo. (Moja Evropa, 2004, str. 77).

4 SCHENGENSKI SPORAZUM, NJEGOV INFORMACIJSKI SISTEM IN DELOVANJE

4.1 SCHENGENSKI SPORAZUM

Schengenski sporazum omogoča ljudem lažje in hitrejše prečkanje meja. Potniki – državljani Evropske unije ne potrebujejo potnega lista, vendar le osebno izkaznico za morebitne identifikacije. Ljudje, ki živijo na schengenskem območju ali vanj vstopajo, se lahko v tem prostoru prosto gibljejo. V primeru selitve v te države, pa je potrebno to prijaviti pristojnim organom.

Schengenski sporazum je bil sklenjen leta 1985 med državami Belgijo, Luksemburg, Nizozemsko, Nemčijo in Francijo. Podpisan je bil v majhnem mestu Schengen v Luksemburgu. S schengenskim sporazumom je bil postopno odpravljen nadzor nad notranjimi mejami in hkrati vzpostavljen ostrejši nadzor nad zunanji mejami. Leta 1990 pa so te države podpisale še Konvencijo o uresničevanju schengenskega sporazuma. Leta 1995 so pet podpisnic ter med drugim še Španija in Portugalska odpravile nadzor oseb na skupnih mejah, kmalu za tem pa so se s schengenskimi standardi uskladile še Avstrija, Finska, Danska, Grčija, Italija in Švedska. K schengenskemu sporazumu se od držav članic, ki so bile v Evropsko unijo včlanjene pred 1. majem 2004, nista priključili Irska in Velika Britanija. Od tretjih držav pa te standarde upoštevata Norveška in Islandija, ki sta članici EGP.

Za prestop zunanjih meja je potreben potni list. To prav tako velja za državljane Evropske unije. Ta je oblikovala enoten seznam držav, katerih prebivalci potrebujejo za vstop na schengensko območje schengenski vizum. Kdor ta vizum pridobi, se lahko prosto giblje med državami članicami. To velja tudi za azilante. (Moja Evropa, 2004, str. 64).

4.2 SCHENGENSKO PRAVO

Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti sicer ni del schengenskega pravnega reda, vendar je zaradi njene pomembnosti del pogodbe vključen v knjigo. Pri oblikovanju območja svobode, pravice in varnosti je bila najpomembnejša Amsterdamska pogodba. S to pogodbo se je del politike iz tretjega stebra (pravosodje, notranje zadeve in mednarodno sodelovanje) prestavil v prvi steber (nacionalni steber, skupnostno pravo). Celotna politika okrog vizumov, azila, priseljevanja in ostalih politik, povezanih s prostim gibanjem oseb, je postala del prvega stebra.

Evropska komisija je z Amsterdamsko pogodbo dobila pooblastilo za delovanje na področju imigracijske politike. Potreba po učinkovitejšem upravljanju migracijskih tokov in ilegalnih migracij ter pomembnost učinkovitih kontrol na zunanjih mejah so ukrepi, ki prispevajo k uresničevanju politik, sprejetih na najvišjih ravneh. "Pri vzpostavljanju območja svobode, varnosti in pravice je med primarno zakonodajo pomembno omeniti predvsem IV. poglavje Amsterdamske pogodbe (vizumi, azil, priseljevanje in druge politike v zvezi s prostim gibanjem oseb) ter Naslov VI Pogodbe o ustanovitvi Evropske unije (določbe o policijskem in pravosodnem sodelovanju v kazenskih zadevah)." (Šaloven in Janc, 2007, str. 27).

4.2.1 Protokol o vključitvi schengenskega pravnega reda v pravo Evropske unije

Ta protokol je priloga Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti. Namen je bil vključiti določene predpise k pravu Evropske unije. Do uveljavitve Amsterdamske pogodbe so se predpisi, kot so na primer Schengenska konvencija in drugi, sprejemali po načelu medvladnega sodelovanja. Z Amsterdamsko pogodbo in protokolom na tem področju pa so pogajanja začela potekati v institucionalnem in pravnem okviru Evropske unije ter ob upoštevanju ustreznih določb Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti. Protokol med drugim tudi določa, da morajo schengenski pravni red in nadaljnje ukrepe države kandidatke za sprejem prevzeti v celoti. Takšno zavezo je imela tudi Republika Slovenija, ki je določila schengenskega pravnega reda prenesla v nacionalno zakonodajo. Takšen primer je recimo Zakon o nadzoru državne meje.

Najpomembnejša dokumenta schengenskega pravnega reda, ki ju določa protokol sta:

- sporazum Schengen I., ki so ga junija 1985 v Schengnu podpisale vlade držav Beneluksa, Nemčije in Francije, o postopni odpravi kontrol na njihovih skupnih mejah ter
- Konvencija, ki je bila podpisana junija 1990 med državami Belgijo, Nemčijo, Francijo, Luksemburg in Nizozemsko, o izvajanju sporazuma o postopni odpravi kontrol na njihovih zunanjih mejah, imenovana Schengenska konvencija ali Schengen II; namen Schengenske konvencije je zagotoviti učinkovito izvajanje v schengenskem sporazumu dane zaveze o odpravi kontrol na skupnih – notranjih mejah, torej mejah med državami članicami, ter pospešitvi pretoka blaga na teh mejah.

Poleg teh dveh temeljnih aktov schengenski pravni red obsega tudi pristopne sporazume ter sklepe in izjave schengenskega izvršnega odbora. (Šaloven in Janc, 2007, str. 28).

4.2.2 Schengenski informacijski sistem (SIS)

Pogodbenice vzpostavijo in vzdržujejo skupni informacijski sistem, t. i. schengenski informacijski sistem, ki obsega nacionalni del v vsaki pogodbenici in tehnični podporni del. Sistem omogoča organom dostop do razpisov ukrepov za osebe in premoženje s postopkom avtomatskega preiskovanja za namene mejnih kontrol in drugih policijskih in carinskih kontrol, ki se izvajajo v notranjosti države v skladu z nacionalno zakonodajo, in za namene vizumov, dovoljenj za prebivanje in izvajanja zakonodaje o tujcih v smislu uporabe določb te konvencije v zvezi s pretokom oseb. "Vsaka pogodbenica s tehničnim podpornim delom na lastne stroške in odgovornost vzpostavi in vzdržuje nacionalni del schengenskega informacijskega sistema, katerega podatkovna zbirka je vsebinsko enaka podatkovnim zbirkam nacionalnih delov vseh drugih pogodbenc." Pogodbenice vzpostavijo in vzdržujejo tehnični podporni del schengenskega informacijskega sistema na skupne stroške in so zanj tudi solidarno odgovorne. Tehnični podporni del obsega podatkovno zbirko, ki s prenosom *on-line* zagotavlja, da podatkovne zbirke nacionalnih delov vsebujejo enake informacije. "Države članice preko organov, imenovanih v ta namen (SIRENE), v skladu z nacionalno zakonodajo izmenjajo vse dodatne informacije, potrebne v zvezi z vnosom razpisov ukrepov in ki omogočajo uvedbo ustreznih ukrepov, če se za osebe ali predmete, za katere so bili vneseni podatki v schengenski informacijski sistem, iskanje v tem sistemu zaključi z zadetkom. Te informacije se uporabijo le za namen, za katerega so bile posredovane." (Šaloven in Janc, 2007, str. 332–333).

4.2.3 Članek o pristopnih pogajanjih Romunije in Bolgarije v schengensko območje

Romunija in Bolgarija ter schengensko območje: Zastoj kljub napredku

Delovna skupina za schengensko evalvacijo (SCH-EVAL) je 3. maja 2011 izrazila pozitivno mnenje na zadnja poročila o izpolnjevanju kriterijev Bolgarije za vstop v schengensko območje. Bolgarija je tako dobila enak status kot Romunija, ki je že v januarju letos prejela potrditev glede izpolnjevanja tehničnih meril za članstvo, ki jih je določila delovna skupina SCH-EVAL. Vendar končani procesi priprave pristopa sovpadajo z razpravo o migracijski politiki EU in nasprotnem mnenju nekaterih držav članic EU o širitvi schengenskega območja. V Bolgariji in Romuniji je še vedno pereč problem visoka stopnja kriminala in korupcije, in ta razprava o spremembi schengenskega prostora bo verjetno uporabljena kot argument za upočasnen proces širitve schengenskega območja. Bolgarija in Romunija si prizadevata za izgradnjo koalicije držav, ki podpirajo širitev območja, odkar je članstvo v schengenskem območju prednostna naloga na področju zunanje politike in bistven element notranjih razprav v teh dveh državah.

Zaključna faza tehničnih priprav pristopa Bolgarije in Romunije

Odobritev poročil delovne skupine (SCH-EVAL) je pomenila konec skoraj desetletnega obdobja priprav na pristop. Ključna faza implementacije v schengenski prostor je potekala v zadnjih dveh letih. S tega vidika je to poročilo pomenilo odobritev uspeha za obe državi, saj potrjuje pravilno izvajanje standardov, ki se nanašajo na neprepustnost njihove meje, varstvo osebnih podatkov, ustrezno policijsko sodelovanje z drugimi državami članicami EU in vizumske politike. Zadnje poročilo o Bolgariji je pokazalo pomanjkljivosti na varovanju meje s Turčijo. To je omogočilo zadržanje odločbe za povečanje schengenskega območja, ki bi naj bila sprejeta marca 2011, kot je bilo načrtovano. Sofija in Bukarešta sta tedaj tudi zaprosili za članstvo. Kljub vsemu pa še marsikatero članice EU ne verjamejo, da je srečanje zaradi tehničnih zadev zadosten argument, da bo izpolnjena obljuba sprejetja teh držav v schengensko območje.

Širitev schengenskega območja povzroča neugodno klimo med državami Evropske unije

Od časa, ko je Bolgarija izpolnila tehnične zahteve za vstop v schengensko območje, so se na novo odprla politična dogovarjanja o širitvi območja. Odločitve Evropskega parlamenta bodo zavezujoče in jih lahko pričakujemo julija letos. Dejstvo pa je, da je zelo težko pridobiti soglasje vseh držav članic k širjenju schengenskega območja. Veliko držav članic vidi visoko raven kriminala in korupcije v teh dveh državah in s tem nizko mero zaupanja. To predstavlja velik argument za zavlačevanje postopkov pristopa Bolgarije in Romunije v schengensko območje. Francija in Nemčija sta že v decembru 2010 naslovili pismo Evropski komisiji, ta pa je predlagala, da bo soglasje o pristopu mogoče le v primeru, da bo v Bolgariji in Romuniji izvedena reforma sistemov pravosodja ter vzpostavljen boj proti korupciji in organiziranemu kriminalu. Francija je vztrajala pri tem, da mora biti soglasje k širitvi odvisno od izvajanja ciljev za sodelovanje in preverjanje mehanizma, v okviru katerega Evropska komisija spremlja napredek Bolgarije in Romunije pri reformi pravosodja in omejevanju korupcije. Poleg tega bo za napredek Bolgarije vseskozi prisoten nadzor nad bojem proti organiziranemu kriminalu. Soglasje za vstop Bolgarije in Romunije v schengensko območje je torej odvisno od njunega izpolnjevanja pogojev, ki so jima bili dodeljeni. Poročilo Europola, izdano maja letos, pa navaja, da bi poleg tega organizirane kriminalne združbe iz jugovzhodne Evrope s pristopom Bolgarije in Romunije v schengensko območje razširile svoje dejavnosti v drugih državah članicah EU. Povečanje anksioznosti, povezanih z delovanjem schengenskega območja in migracijskim valom iz Afrike, vpliva tudi na držo nekaterih držav članic EU. Evropska komisija je 4. maja letos predstavila predloge za spremembo nekaterih predpisov iz schengenske pogodbe. Komisija je predlagala kot primer možnost začasne ponovne uredbe nadzora državne meje znotraj schengenskega območja. Poleg tega je 6. maja v svojem sporočilu o politiki priseljavanja obljubila mehanizem razvoja za izboljšanje upravljanja schengenskega območja. Čeprav ti predlogi ne pomenijo temeljite reforme schengenskega pravnega reda, lahko s potrebo po posvetovanju postanejo še en argument za nadaljnjo odložitve širitvenega procesa.

Politična prizadevanja Bolgarije in Romunije

Pristop k schengenskem območju predstavlja trenutno najpomembnejši izziv Bolgarije in Romunije. Z dosegom tega cilja bi se državi šteli kot polnopravni članici Evropske unije, kar bi znatno izboljšalo odobritev bonitetnih ocen političnih vlad. S tem, da bi pridobila boljše možnosti za pristop, si Romunija intenzivno prizadeva za razvoj bilateralnih odnosov s tistimi državami članicami, ki so skeptične glede širitve (Nemčija, Francija in Nizozemska). Bolgarija si prizadeva izboljšati svojo verodostojnost z aktivnim sodelovanjem v razpravah Evropske unije o nedavnih dogodkih v severni Afriki in reformah o migracijski politiki. Bolgarija in Romunija si še posebej prizadevata se vključiti v schengensko območje, saj to predstavlja glavno politično vprašanje v obeh državah. To še posebej velja za Bolgarijo, saj bodo oktobra letos potekale predsedniške in lokalne volitve. Romunija in Bolgarija ne bosta podpirali le načrtov za spremembo schengenske pogodbe, kot je to predlagala Evropska komisija, temveč podpirata tudi razširitev sodelovanja znotraj Evropske unije na področju migracijske politike. Čeprav sta ti dve državi na meji z Evropsko unijo, lahko pomagata pri dodeljevanju večjih pooblastil mejni agenciji zaščite Evropske unije, Frontex, in prav tako izjavi, da bosta sprejeli več prosilcev za azil kot druge države članice. Kljub temu njuna odprtost k večji solidarnosti na področju migracijske politike še ne pomeni spremembe neugodnega ozračja. V letošnjem letu očitno državi še ne bosta članici schengenskega območja. Nova priložnost za predstavitev bolj konkretnih rešitev bo verjetno prišla z objavo letnih poročil o izvajanju ciljev v okviru sodelovanja in preverjanja mehanizma – ob predpostavki, da bodo ocene tudi pozitivne –, kar komisija po navadi objavi letno konec avgusta. (Daborovski, 2011).

4.2.4 Schengen in Slovenija

Slovenija je z vstopom v Evropsko unijo uvedla določila schengenskega sporazuma glede enotne vizumske politike, standardov nadzora zunanjih meja ter boja proti ilegalnemu priseljevanju. Ukinila je carinsko kontrolo na mejah z državami članicami, mejna kontrola se je izvajala še do leta 2006. S 1. majem 2004 so se cariniki poslovili na mejah z Avstrijo, Italijo in Madžarsko. Policisti pa so opravljali svoje dolžnosti še do leta 2006. Za Slovence in državljane drugih držav članic ter za državljane držav članic EGP in Švice se še opravlja nadzor v temeljnem obsegu (preverjanje veljavnega osebne dokumenta za prestop meje), za državljane tretjih držav pa v poostreni obliki. Kot je že bilo omenjeno, se v tem primeru uporabljata schengenski informacijski sistem (SIS) in carinski informacijski sistem (CIS) za preverjanje listin, oseb, vozil in predmetov ter uporaba posebne opreme za nadzor na mejah. Slovenci torej lahko prosto prehajamo med državami podpisnicami schengenskega sporazuma, ne da bi za to potrebovali potni list. Za morebitne identifikacije pa je potrebno ob sebi še vedo imeti veljavno osebno izkaznico. (Moja Evropa, 2004, str. 64).

5 ZAKONODAJA NA PODROČJU PROSTEGA PRETOKA OSEB V EVROPSKI UNIJI

5.1 PRAVO EVROPSKE UNIJE

Pravo Evropske unije predstavlja samostojen pravni red Skupnosti kot naddržavne tvorbe. Ima prednost pred pravom držav članic, vključuje pa tudi njihovo ustavno pravo. Uporablja se neposredno v vseh državah članicah. Viri prava Evropskih skupnosti so avtonomni in niso odvisni od držav članic. Pravo Evropske unije oblikujejo in ustvarjajo organi Skupnosti.

5.2 NARAVA PRAVA EVROPSKE UNIJE

Narava prava je nekakšen svojevrsten način povezovanja evropskega in nacionalnih pravnih redov. Vključuje tudi sodno varstvo, tako da lahko upravičeno govorimo o evropskem pravoznanstvu. Pravni red oblikuje naddržavno pravo. Sestavljajo ga tisti pravni akti Skupnosti, ki imajo zavezujočo, torej obvezno naravo.

Temeljna značilnost prava Evropske unije je torej enotnost in pravo je v celoti veljavno v vsej Skupnosti. Ne more ga izničiti posamezno pravo ene države članice. Pomembna lastnost prava je, da ima prednosti pred državami članicami, predvsem pred njihovim ustavnim pravom, in to ne glede, ali je začelo veljati pred zakonodajo Skupnosti ali pa po njej.

Značilnosti:

- nadnacionalnost prava Evropske unije oziroma prevlada prava Evropske unije nad pravom države članice, s čimer je omejena suverenost države;
- neposredna uporaba prava skupnosti in njegov neposredni učinek v državah članicah, kar je tudi dolžnost njihovih pravosodnih sistemov;
- avtonomnost in primarnost prava Evropske unije;
- načelo lojalne razlage; pomeni, da je nacionalno pravo potrebno razlagati tako, da bo uporabljeno v skladu s cilji, ki jih določa pravo skupnosti;
- domači zakoni morajo biti usklajeni s potrebo po enotnem pravu Skupnosti;

- ena izmed temeljnih značilnosti je tudi ta, da so subjekti prava Evropske unije bolj države kot posamezniki;
- prav tako je učinek prava vse večji tudi na posameznike, zaradi sodne prakse, ki jo razvija Sodišče Evropskih skupnosti.

Na razvoj prava odločilno vplivajo tudi postopki harmonizacije in ratifikacije. To so tudi dolžnosti držav članic, ki izhajajo iz direktiv Evropske unije.

Sodišče Evropskih skupnosti ima s svojimi pravnimi razlagami velik vpliv na razvoj prava Evropske unije. Na razvoj prava vpliva s svojimi odločitvami in obrazložitvami sodnih odločb.

Vire prava razvrščamo na primarne in sekundarne ter na splošna načela prava, ki so del primarnega prava. (Kajnič in Lajh, 2009, str. 308–311).

5.2.1 Primarno pravo Evropske unije

Primarno pravo Evropske unije (drugače imenovano tudi Ustava Evropske unije) sestavljajo ustanovitvene pogodbe:

- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo (Pariška pogodba) iz leta 1951/1952,
- Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (Rimska pogodba) iz leta 1957/1958,
- Pogodba o ustanovitvi EU oziroma Pogodba o Evropski skupnosti iz leta 1993,
- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za jedrsko energijo iz leta 1957/1958.

Med temelje pravnega reda sodijo še:

- Pogodba o ustanovitvi enotnega sveta in enotne komisije Evropskih skupnosti iz leta 1965/1967,
- Enotna evropska listina iz leta 1986/1987,
- Pogodba o Evropski uniji iz leta 1992/1993, poimenovana tudi Maastrichtska pogodba,
- Amsterdamska pogodba iz leta 1997,
- Pogodba iz Nice iz leta 2001,

- Lizbonska pogodba, ki spreminja in dopolnjuje (vendar ne nadomešča) glavni pogodbi Evropske unije – Pogodbo o Evropski uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti.

Poleg temeljnih pogodb so temelji pravnega reda EU tudi pristopne pogodbe ter nezapisano primarno pravo. To so predvsem splošna načela prava. Temeljne človekove pravice so najpomembnejši del splošnih načel prava. Te so se razvile na podlagi sodne prakse. Glavni vir teh pravic so skupne ustavne tradicije držav članic in Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. (Bohinc, 2007, str. 37–39).

5.3.2 Sekundarno pravo Evropske unije

"Sekundarno pravo sestavljajo tiste norme, ki so jih sprejele institucije oz. organi EU v okviru svojih pristojnosti, ki so določene v primarnem pravu. Člen 249(1) PES določa, da za izpolnjevanje svojih nalog v skladu z določbami te pogodbe Evropski parlament skupaj s Svetom EU ter Svet EU in Komisija sprejemajo uredbe, direktive in odločbe, pripravljajo priporočila ali dajejo mnenja." (Bohinc, 2007, str. 49).

6 PROST PRETOK DELAVCEV V EVROPSKI UNIJI IN PRIMERI S SODIŠČA, VEZANI NA TO PODROČJE

6.1 POMEN PROSTEGA PRETOKA DELAVCEV

Prost pretok ljudi je ena izmed 4 temeljnih svoboščin po PES. Primarno so to osebe, ki jim je zagotovljeno svobodno gibanje na ozemlju EU. Osebe so ekonomsko aktivne – delavci in samozaposleni. Prosto gibanje delavcev je opredeljeno v III. naslovu tretjega dela PES. V členih od 39. do 42. PES ureja pravice delavcev in iskalcev zaposlitve ter tretjih oseb na tem področju. Del PES, ki se nanaša na področja delavcev, storitev in na kapital, predstavlja pomemben cilj in je od same ustanovitve EGS poglobitveni instrument za vzpostavitev skupnega trga. Cilj določb na tem področju je bil vzpostavitev skupnega trga na področju delovne sile. Določbe o prostem gibanju delavcev se tesno navezujejo na ostale temeljne svoboščine, ki zagotavljajo njihovo mobilnost. Prosto gibanje delavcev je poleg ekonomske tudi socialna kategorija, tako da so določbe v PES na tem področju namenjene tudi doseganju socialnih ciljev. Prosto gibanje delavcev v EU pomeni temeljno pravico delavcev in članov njihovih družin. Delavcem je torej priznana pravica do enakega odobravanja v državah članicah gostiteljicah, vključujoč njihove družinske člane, med katere spadajo otroci, zakonec in drugi vzdrževani člani. Ti jih lahko spremljajo in so tam deležni določenih socialnih pravic, predvsem do izobraževanja. (Grilc, 2001, str. 433–434).

"Mobilnost delovne sile na skupnem trgu je namreč eno od sredstev, s katerimi je delavcu omogočeno zagotavljanje in izboljševanje življenjskega standarda in pospešuje njegov socialni razvoj, hkrati pa pospešuje tudi čiste ekonomske cilje držav članic in Skupnosti kot celote." (Grilc, 2001, str. 434).

"Določba 39. člena PES potemtakem zagotavlja pravico prostega gibanja med državami članicam delavcem, 43. člen pa podobno pravico samozaposlenim osebam, s tem da jim zagotavlja svobodo ustanovitve sedeža." (Grilc, 2001, str. 435).

6.2 DEFINICIJA DELAVCA

Primarno so osebe, katerim je zagotovljeno svobodno gibanje na ozemlju Evropske unije, ekonomsko aktivne. To so delavci in samozaposleni. Kdo vse je delavec, je v sodni praksi

pojasnilo Sodišče Evropskih skupnosti v t. i. tristopenjskem testu iz zadeve Lawrie-Blum (66/85):

- opravljati mora storitev, ki ji je mogoče pripisati neko ekonomsko vrednost;
- delati mora pod nadzorstvom druge osebe (delodajalca);
- za to dobi plačilo.

Poleg ekonomskega pogleda na delavca je bila priznana tudi socialna komponenta, tako da jim je priznana pravica do enakega odobravanja v državah članicah, prav tako kar se tiče njihovega družinskega življenja. Njihovi družinski člani (med katere štejemo otroke, zakonce, vzdrževane člane) so deležni določenih socialnih pravic in jih smejo spremljati. Med te pravice štejemo zlasti pravico do izobraževanja. 39. člen PES zagotavlja pravico prostega gibanja med državami članicami delavcem. 43. člen pa ureja podobno pravico, za samozaposlene osebe, katerim zagotavlja svobodo do ustanovitve sedeža. (Kajnič in Lajh, 2009, str. 250–251).

6.2.1 Skupine oseb v sklopu prostega gibanja oseb

- »1. Otroci v predšolski starosti in šoloobvezni otroci.
- 2. Šolajoči se in študirajoči v izobraževalnih programih.
- 3. Šolajoči se in študirajoči v programih poklicnega usposabljanja in šolanja.
- 4. Zaposleni v delovnih razmerjih.
- 5. Osebe, ki niso zaposlene (na primer ženske v času materinstva, neprostovoljno nezaposleni in zaposlitveno nezmožni).
- 6. Upokojenci in trajno brezposelni.
- 7. Drugi družinski člani.
- 8. Druge pridobitno neudeležene osebe.« (Grilc, 2001, str. 435).

6.2.2 Prosto gibanje oseb: analiza 39. člena PES

- »1. Svoboda gibanja za delavce je zagotovljena znotraj Skupnosti.
- 2. Ta svoboda pretoka vsebuje odpravo vseh razlikovanj med delavci držav članic, ki temeljijo na državljanstvu, glede zaposlitve, plačila in drugih pogojev dela in zaposlitve.

3. Vsebuje pravico, v skladu z omejitvami na podlagi javnega reda, javne varnosti ali javnega zdravja:

- a) sprejeti dejansko dane ponudbe za zaposlitev;
- b) gibati se prosto znotraj območja držav članic v ta namen;
- c) biti v državi članici z namenom zaposlitve v skladu z določbami, ki urejajo zaposlitev državljanov te države, določenimi z zakonom, podzakonskim aktom ali upravnimi ukrepi;
- č) ostati na ozemlju države članice po tem, ko so bili na ozemlju te države članice zaposleni, pod pogoji, ki se določijo v izvedbenih predpisih, ki jih pripravi Komisija.

4. Določbe tega člena se ne uporabljajo za zaposlitev v javni službi.« (Grilc, 2001, str. 439).

6.2.3 Opredelitev oseb, ki so zavarovane po 39. členu, in primeri s sodišča (vezani na to področje)

PES pojma delavec ne definira, zato je to v vrsti sodnih odločb storilo Sodišče Evropskih skupnosti.

Za definicijo je pomembna zadeva *Levin*, ki pa je večplastna.

Britanski državljan Levin je živel na Nizozemskem, bil pa je poročen z osebo, ki ni bila iz države članice. Žena je zaprosila za dovoljenje za bivanje, vendar so izdajo zavrnil, saj v letu pred zavrnitvijo izdaje dovoljenja ni bila zaposlena. V pritožbi je zatrjevala, da ima dovolj sredstev za preživljanje sebe in svojega moža. Polog tega se je tudi zaposlila za krajši delovni čas. Pristojni nizozemski organ je navedel, da zaradi nezadostnega zaslužka ni državljanka države članice, ki bi lahko uživala prednosti, ki izhajajo iz prostega gibanja delavcev. Organ je kot primerna sredstva navedel višino zajamčene plače na Nizozemskem. Nizozemsko sodišče je nato sprožilo postopek po 234. členu, saj je pritožnica navajala, da bi ta kriterij zajamčene plače postavil v slabši položaj državljanke drugih držav članic v primerjavi z državljanom države članice gostiteljice, ki lahko brez omejitev izbirajo način zaposlitve.

To vprašanje je Sodišču Evropskih skupnosti omogočilo, da je v odločbi vztrajalo, torej da ima pojem "delavec" pomen, ki ga določa pravo Skupnosti. Sodišče je zavrnilo navedbe določenih držav v postopku, da naj se uporabi nacionalni kriterij minimalne ali zajamčene plače. Ugotovilo je, da ima delavec univerzalni skupnostni pomen, katerega namen je, da prepreči različne interpretacije držav članic in onemogoči enostranske spremembe prava Skupnosti. Definicija delavca ne sme biti omejujoča, da bi se zagotovilo ekonomski razvoj, na katerega se sicer sklicujeta nosilni določbi 2. in 3. člena PES. Ti cilji bi postali

neizvedljivi, če bi 39. člen izključil delo s krajšim delovnim časom od polnega. Sodišče je poleg tega povedalo, da pojem delavca ni povezan z aranžmajem, ki ga je delavec sklenil z delodajalcem. Prav tako je zagotovljeno, da imajo vsi delavci v Skupnosti enake pravice in se lahko po svoji volji gibljejo med državami članicami, ne glede na kakšen način so zaposleni. Torej ne omejuje pravice gibanja s kakršnim koli pogojem glede vrste zaposlitve ali višine dohodka. Torej ne glede na to, da zaposlitev z delovnim časom, ki je krajši od polnega, zagotavlja nižje dohodke, kot je v predpisih držav članic določeno za minimalne ali zajamčene plače, omogoča delo velikemu številu ljudi, in si tako na ta način zagotavljajo obstoj ali dvigujejo življenjski standard. (Grilc, 2001, str. 435–440).

Odločba v zadevi *Levin* je pomembno prispevala k definiciji delavca. Pravo Skupnosti in dosega ciljev, ki so zastavljeni v PES, bi bili ogroženi, če bi pravice s področja prostega gibanja delavcev bile dane le osebam, ki delajo za nedoločen čas in s polnim delovnim časom, ter če bi uvedli kriterije države članice glede višine plače.

Sodišču je pomembno, saj je po 39. členu PES zagotovljena svoboda zaposlovanja, zlasti pa kot individualna pravica delavca, ki jo uporabi za doseganje ciljev iz 2. člena PES, če nima dovolj sredstev za preživljanje v določeni državi. Zaposlitev za krajši delovni čas od polnega delovnega časa ne more odvzeti pravic. Pomembno je torej, da delavec dela.

Pomembno je tudi omeniti, da so nasprotniki Sodišča dejali, da naj bi posledice širokega pristopa preveč obremenile proračune, iz katerih se plačujejo socialne pomoči v državah članicah. Po njihovem mnenju naj bi se povečala tudi inflacija in zmanjšala konkurenčnost gospodarstva Skupnosti. Argument je sicer dober, vendar ima v sebi nevarnosti, ki so povezane s splošno prepovedjo diskriminacije na podlagi pripadnosti določeni socialni skupini. Če bi zaradi ekonomskih razlogov izključili delavce, ki ne delajo za polni delovni čas, bi s tem izključili veliko skupino oseb, ki pa sicer uživajo pravice po 39. členu. To so na primer nekatere ženske, starejše in invalidne osebe, ki ne morejo delati s polnim delovnim časom. (Grilc, 2001, str. 435–440).

Razširjena argumentacija Sodišča se izkazuje v zadevi ***Kempf***.

Nemški državljan je živel na Nizozemskem in poučeval glasbo v obdobju, ko je bil predmet presoje pred pristojnim organom, približno 12 ur na teden. Organ je izdajo dovoljenja za bivanje zavrnil. Danska in nizozemska vlada sta ugovarjali, da njegovo delo ni zagotavljalo primernih dohodkov, saj je Kempf za svoje delo zaslužil manj, kot na Nizozemskem znašajo minimalni stroški za življenje. Po njihovem mnenju ni opravljal učinkovitega dela, saj bi za svoje preživetje potreboval še dodatna sredstva iz javnih virov. Sodišče je nato odločilo, da delavec, ki sicer dela za krajši delovni čas in se poleg tega prijavlja še za pomoč iz javnih virov, ne preneha biti delavec v smislu prava Skupnosti. Ob tem navaja, da ni pomembno, ali dodatna sredstva za preživljanje izhajajo iz lastnine ali iz dela družinskega člana, kot je bilo izkazano v zadevi *Levin*. Navaja tudi, da ni relevantno, ali oseba dobiva sredstva iz virov finančne pomoči (javnega značaja) države članice, v kateri prebiva.

Poleg teh dveh primerov obstaja še vrsta drugih, kjer je Sodišče Evropskih skupnosti na posameznih primerih razreševalo problematiko okrog definicije pojma delavca ter omogočilo uživanje te pravice prebivalcem Evropske unije. Za definicijo delavca so predvsem pomembni tisti deli odločbe, kjer Sodišče Evropskih skupnosti izrecno pove, da gre za pojem, ki ima skupnostni pomen in ga države članice ne smejo definirati po svoje, saj bi zaradi različnih definicij prišlo do neenakosti med državami članicami. V določbah 39. člena PES in ostalih, ki urejajo področje prostega pretoka delavcev, so podani elementi za definiranje pojma delavca, niso pa podlage, ki bi državam članicam prepuščale definiranje pojmov. Sodišče je sklenilo, da skupnostna zakonodaja hoče zavarovati delavce, ki so zapustili prejšnje delo in iščejo novo. Različne zadeve, ki jih je Sodišče Evropskih skupnosti razreševalo, razkrivajo razkorak med ekonomskim in socialnim delom prostega gibanja delavcev. Sodišče se je tudi trdno postavilo za stališče, da je delavec ne samo oseba, ki to dejansko je, ampak tudi oseba, ki je to bila. Ta koncept je bil dobro pojasnjen v različnih zadevah, kot so *Levin*, *Steymann*, *Raulin*, *Lawrie-Blum*, *Brown* in *Antonissen*. Slednje zadeve so razkrile razkorak med ekonomskim in socialnim delom prostega gibanja delavcev. Na teh primerih je Sodišče Evropskih skupnosti pokazalo, da na problematiko gleda zelo široko. Razlog za takšen pristop Sodišča je bil v njegovi težnji po širitvi lastne pristojnosti, posledica pa, da je Sodišče do socialnih in občnih človeških problemov pristopilo z veliko mero občutljivosti. (Grilc, 2001, str. 448).

6.2.4 Članek: Evropska unija/Španija: začasna omejitev prostega pretoka delavcev iz Romunije

Evropska komisija je 11. avgusta letos Španiji izdala dovoljenje za začasno omejitev pritoka delovne sile iz Romunije. Ta odločitev vključuje enega od štirih temeljnih stebrov EU, to je prost pretok oseb na ozemlju 27 držav članic EU, in pravico držav članic EU, da se iz določenih razlogov lahko ta pravica tudi omeji. Pravica do prostega gibanja na splošno omogoča delavcem, da iščejo zaposlitev v drugi državi članici brez potrebnega dovoljenja za delo, obenem pa lahko na ozemlju članice tudi prebivajo. Ta pravica je zaščitena v členih 45 in 46 Pogodbe o delovanju Evropske unije, 47.199 (30. marec 2010). Ta pravica je zapisana v Uredbi št. 492/2011, sprejeti aprila 2011, ki nadomešča Uredbo za prost pretok delavcev znotraj Unije iz leta 1968 in določa zahteve in pogoje za uveljavljanje pravice do prostega gibanja.

Na podlagi členov 1–6 Uredbe imajo državljani države članice, ne glede na kraj stalnega prebivališča, pravico do iskanja zaposlitve v drugi državi članici EU, ne da bi bili predmet diskriminacije in z enako prednostjo kot državljani te države. Države članice Evropske unije ne smejo omejiti te pravice z zakonom ali z drugimi predpisi ali z naložitvijo zahtev, ki ne veljajo za njihove lastne državljane. Akt o pristopu Romunije k Evropski uniji, sprejet aprila 2005, je objavil prehodne odločbe za delavce. Romunija se je sčasoma pridružila EU, in sicer 1. januarja 2007. Poslanci EU imajo pravico, da odložijo neomejen dostop na

svoje trge dela za sedemletno obdobje, in sicer do leta 2014. Akt o pristopu vsebuje tudi »zaščitno klavzulo«, ki je dala poslancem EU pravico, da ponovno uvedejo omejitve v primeru, če ta država doživlja oziroma so predvidene resne motnje na trgu delovne sile. Trenutno imajo romunski delavci dostop do trga dela v 15 od 25 držav članic EU, če izzamemo Španijo in Romunijo (Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Grčija, Finska, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija in Švedska). Druge države članice EU (Avstrija, Belgija, Nemčija, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska in Združeno kraljestvo) še vedno ohranjajo delovna dovoljenja za te delavce, vendar z nekaterimi prilagoditvami.

Španija je odprla svoj trg za romunske delavce 1. januarja 2009. Vendar pa je z globalno gospodarsko recesijo leta 2008 Španija začela doživljati resne gospodarske motnje na svojem trgu dela, zlasti stopnjo brezposelnosti, ki presega 20 %. 22. julija 2011 je Španija obvestila Evropsko komisijo o svoji odločitvi, naj se nemudoma sprejme ukrepe, da ponovno uvedejo omejitve zaradi svoje domače gospodarske krize. V zvezi s to krizo je 25. julija 2011 Španija zaprosila, da v zvezi z romunskimi delavci Komisija v Uredbi odloži člene od 1 do 6.

Sklep komisije, sprejet 11. avgusta, dovoljuje Španiji, da začasno odloži uporabo členov v Uredbi do 31. decembra 2012. Komisija je svojo odločitev osnovala v analizi ekonomskih podatkov, ki kažejo, da se je Španija soočala z resnimi motnjami na trgu dela, kar se je odrazilo v tem, da imajo najvišjo stopnjo brezposelnosti v vsej EU. Še zlasti dramatična je brezposelnost med mladimi, gospodarstvo počasi okreva. Ta odločba pa ne vpliva na romunske delavce, ki so že zaposleni v Španiji, in na tiste, ki so v Španiji v javnih zavodih za zaposlovanje že prijavljeni kot iskanci zaposlitve. (Library of Congress, 2011).

6.3 DRŽAVLJANSTVO EVROPSKE UNIJE IN PRIMERI S SODIŠČA, VEZANI NA TO PODROČJE

Določbe o prostem pretoku delavcev so del primarnih virov od samega začetka. V začetku so imele prevladujoč ekonomski naboj, kasneje pa zlasti v 2. členu PES lahko zasledimo socialno noto, pri čemer pa je Sodišče Evropskih skupnosti v vrsti odločb s širokim interpretacijskim in argumentacijskim zamahom povečevalo to vlogo. Zlasti pa je PEU sprožila razprave o projekciji razvoja te svoboščine v prihodnosti. S preraščanjem Skupnosti v Unijo se je razvilo novo gledanje na prosto gibanje delavcev, predvsem na izvirne pravice prostega gibanja delavcev, tudi oseb, ki niso ekonomsko aktivne. Z določbami o državljanstvu po PEU vsaka oseba, ki ima državljanstvo katere od držav članic, postaja državljan Unije. Določbe členov 17–22 PES torej predstavljajo podlago za verjeten premik prava Evropske unije v širši koncept posameznikovih pravic v družbi.

17. člen PES zagotavlja državljanstvo Evropske unije.

1. »Vzpostavi se državljanstvo Unije. Vsaka oseba, ki ima državljanstvo države članice, je državljan Unije. Državljanstvo Unije dopolnjuje, ne pa nadomešča nacionalno državljanstvo.«
2. »Državljan Unije imajo pravice, določene s to pogodbo, in obveznosti, naložene s to pogodbo.« (Grilc, 2004, str. 436).

18. člen v 1. odstavku zagotavlja prosto gibanje in svobodo nastanitve v državi članici.

- »1. Vsak državljan Unije ima pravico gibati se in prebivati svobodno znotraj območja držav članic ob omejitvah in pogojih, določenih s to Pogodbo, in z ukrepi, sprejetimi za njeno uveljavitev.«

Ta pravica pa se omeji z dodatnimi pogoji.

- »2. Svet lahko sprejme določbe z namenom omogočiti pravice iz prvega odstavka; razen kjer je drugače določeno s to pogodbo. Svet odloča v skladu s postopkom iz 251. člena. Svet odloča soglasno v vseh fazah tega postopka.« (Grilc, 2004, str. 436).

Pravna ureditev področja, ki ureja prosti pretok oseb v EU, je del PES. V tretjem delu PES (politika skupnosti) ter v naslovu III. ureja področje prostega pretoka oseb, storitev in kapitala (členi 39–60). Prosto gibanje oseb zajema prosto gibanje zaposlenih pri delodajalcih (delavci) in samozaposlenih (svoboda ustanovitve sedeža). Določba 39. člena PES zagotavlja pravico prostega gibanja med državami članicami delavcem in nato 43. člen pravico samozaposlenim osebam ter jim obenem zagotavlja svobodo ustanovitve sedeža. (Grilc, 2004, str. 433–436).

Koncept državljanstva ima razvojni značaj, kar pomeni, da bo povzročil spremembe v razmišljanju in kasneje tudi v pravnem priznavanju.

Amsterdamska pogodba je z novo politiko Skupnosti o vizah, azilu in emigracijski politiki, ki se navezujejo na prosto gibanje oseb, prinesla marsikaj novega. Dodan je bil tudi sklop schengenskih dokumentov, ki so bili preko posebnega protokola dodani Amsterdamski pogodbi. Gre za omejevanje pravic, opazovanje in nadzor vstopa državljanov iz držav, ki niso članice Unije, vanjo, zato da se zagotovi svobodo in varnost. (PES, 61. člen).

Državljanstvo Unije pomeni še vedno nedorečen in za državljane držav članic precej oddaljen koncept. V praksi je terjal marsikatero pojasnilo, predvsem s Sodišča Evropskih skupnosti. (Grilc, 2004, str. 437).

6.3.1 Primer s sodišča v razmerju prostega gibanja delavcev nasproti državljanstvu Evropske unije

Zadeva *Martinez Sala*

V seriji kasnejših določb je sodišče razmišljalo o državljanstvu s sodbo, da vsak državljan, ki zakonito biva na ozemlju druge države članice, spada v domet odločb PES o državljanstvu Unije.

Gospa Sala, ki je živel v Nemčiji in je sicer španska državljanica, je zaprosila za otroško pomoč. Nemške oblasti prošnji niso ugodile, saj ni imela dovoljenja za bivanje. Sodišče Evropski skupnosti je v tem primeru odločilo, da takšne vrste finančna ugodnost pomeni družinsko ugodnost po uredbi 1408/71 (1. odstavek 4. člena) in socialno ugodnost po uredbi 1612/68 (2. odstavek 7. člena).

Ostaja spoznanje, da povezava med določbami o prostem gibanju oseb in sklopom odločb o državljanstvu Unije (členi 17–22 PES) in določb o vizah, azilu in imigraciji (členi 61–69 PES) še ni izčiščena. Na tem področju obstaja veliko teoretičnih prispevkov in kritik koncepta državljanstva Unije, ekskluzivnosti pravic za državljane DČ in nepriznavanja pravic državljanom tretjih držav, vendar navedeni viri za zdaj ne nudijo trdne opore za sklepe o tem, kakšna bo praksa Sodišča Evropskih skupnosti in kako se bosta sklopa razvijala v naslednjih letih. Enako velja za navezovanje na določbo 12. člena o prepovedi diskriminacije na temelju državljanstva. (Grilc, 2004, str. 435–438).

6.4 PREPOVED DISKRIMINACIJE

Državljan Evropske unije imajo pravico delati kjerkoli v Evropski uniji. Delodajalci pri zaposlovanju in odpuščanju delavcev in pri drugih delovnih pogojih ne smejo uporabljati diskriminacijskih pravil za državljane drugih držav Evropske unije. Zakonodaja Evropske unije prepoveduje diskriminacijo po spolu, rasi ali narodnosti, veri ali prepričanju, invalidnosti, starosti in spolni usmerjenosti. Poleg tega morajo delodajalci delovna mesta ustrezno prilagoditi invalidnim delavcem. Prav tako morajo enako obravnavati moške in ženske, zlasti kar zadeva zaposlovanje, delovne pogoje, starševski dopust, napredovanje in plačo.

Gre za večplastnost prepovedi diskriminacije na podlagi 141. člena PES pri plačilu med moškimi in ženskimi delavci.

1. Vsaka država članica zagotovi, da se uporablja načelo enakega plačila za enako delo ali za delo enake vrednosti za delavce in delavke.
2. Za namene tega člena pomeni »plačilo« običajno osnovno ali minimalno plačo in vsakršno drugo domeno, bodisi v gotovini ali v naravi, ki jo delavec glede svoje zaposlitve dobi neposredno ali posredno od delodajalca.

Enako plačilo brez razlikovanja na podlagi spola pomeni:

- plačilo za isto delo, merjeno na kose, se izračunava na podlagi iste enote mere;

- plačilo za delo, merjeno na čas, je isto za isto delovno mesto.

Sodna praksa prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo na temelju državljanstva. Neposredna diskriminacija pomeni, da se nek predpis države članice razlikuje med domačimi državljani in državljani drugih držav članic. Država je odgovorna za kršitev 39. člena tudi kot oseba javnega prava. (Potočnik, 2004, str. 308).

»Za posredno diskriminacijo gre v primeru, ko neka določba kot pogoj za pridobitev pravice ne predpisuje, da mora neka oseba imeti državljanstvo določene države članice, ampak postavlja nek drugi pogoj, ki ga državljani domače države članice navadno izpolnjujejo, državljani drugih držav članic pa navadno ne ali težje.« (Šinkovec, 1996, str. 101).

Primer neposredne diskriminacije je recimo, da mora določena oseba imeti svoje prebivališče v določeni državi članici ali da mora obvladati določen jezik. Pri presojanju dejanskih stanj, ki jih uvrščamo v 39. člen PES, prepoved posredne diskriminacije kaže naslednja odločba.

Zadeva Sotigu

V zadevi Sotigu je delodajalec, nemška pošta, uvedel višja nadomestila za ločeno življenje. Ugodnosti so bili deležni delavci, ki so delali izven kraja svojega bivališča v Nemčiji, ne pa tudi delavci, katerih bivališče je v času začetne zaposlitve bilo v tujini. Italijan Sotigu je trdil, da je taka ureditev v nasprotju z določbami o enakopravnosti, pogojih dela in plačilu državljanom iz druge države članice. V tem primeru je torej šlo za posredno diskriminacijo. Delavec Sotigu bi torej lahko prišel v službo na nemško pošto iz Italije ali iz Nemčije. V praksi je torej pravilo diskriminiralo državljane drugih držav članic v primerjavi z nemškimi državljani, saj so nemški državljani v večini prihajali v službo na nemški pošti iz Nemčije, državljani drugih držav članic pa iz drugih držav. Sodišče je odločitev utemeljilo na objektivnih razlikovalnih kriterijih med državljani različnih držav članic. Nesprejemljivo je torej, da se mora državljan druge države članice preseliti v Nemčijo in od tam iti na delo v drug kraj, da bi prejel nadomestilo za delo izven kraja bivanja, nemškemu državljanu pa tega ne bi bilo potrebno storiti. (Grilc, 2001, str. 449–453).

Posredno diskriminacijo opisujejo tudi primeri *Ugliola, Commission v. Belgium* in *Bachmann*. Pomembno je omeniti tudi, da morajo države članice na svojem trgu dela dati prednost delavcem iz novih držav članic pred delavci iz tretjih držav.

6.5 PRAVICE DRUŽINSKIH ČLANOV DELAVCA

Pogoji za vstop in bivanje v državi članici za državljane Evropske unije in njihove družinske člane so določeni v sekundarni zakonodaji Skupnosti. To urejata Uredba 1612/68 o prostem gibanju delavcev v Skupnosti in Direktiva 68/360/EGS o odpravi omejitev gibanja in prebivanja v Skupnosti za delavce držav članic ter za njihove družinske člane. Ta dva

predpisa dajeta družinskim članom delavca pravico, da prebivajo skupaj z njim v državah članicah. Pravica do prostega pretoka ljudi ne bi bila zagotovljena v polnem obsegu, če bi bila priznana le osebi, ki dela in prebiva v državi članici. Tej osebi mora biti zagotovljeno tudi humano opravljanje dejavnosti. Zato je treba delavcu omogočiti sobivanje z njegovimi družinskimi člani, tudi v primerih, če so te osebe državljani tretjih držav. (Klačinski, 2005, str. 3–4).

To pravico potemtakem uživajo naslednje osebe:

1. zakonec delavca, ki je ekonomsko aktiven v eni izmed držav članic EU, ter njegovi potomci, ki so stari manj kot 21 let ali so vzdrževani družinski člani;
2. vzdrževani predniki delavca in njegovega zakonca.

Države članice olajšajo vstop tudi vsakemu drugemu družinskemu članu, ki ne sodi med zgoraj naštetе osebe, če ga navedeni delavec vzdržuje ali če je v državi, iz katere prihaja, živel v skupnem gospodinjstvu z delavcem. V vsakem primeru pa mora imeti delavec za svojo družino na razpolago stanovanje, ki se šteje kot primerno za domače delavce v regiji, v kateri je zaposlen. (Potočnik, 2004, str. 314).

6.6 PRIZNAVANJE POKLICNIH KVALIFIKACIJ

Prost pretok oseb vključuje poleg prostega gibanja delavcev, koordinacije sistemov socialne varnosti in državljanskih pravic tudi vzajemno priznavanje kvalifikacij. V ta namen je bila sprejeta Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/36/ES (7. septembra 2005) o priznavanju poklicnih kvalifikacij, ki ureja sistem priznavanja kvalifikacij in omogoča državljanom držav članic EU dostop in opravljanje reguliranih poklicev oziroma dejavnosti v drugih državah članicah pod enakimi pogoji, kot veljajo za državljane države članice gostiteljice.

Sistem vzajemnega priznavanja poklicnih kvalifikacij je namenjen:

- državljanom ene od držav članic EU, državljanom držav podpisnic Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru (z Norveškega, iz Islandije in Liechtensteina) in Švicarske konfederacije;
- osebam, ki želijo svoj poklic opravljal v drugi državi članici (imenovani država članica gostiteljica), ki navedeni poklic regulira;
- ali državljanu tretje države, ki je svoje kvalifikacije pridobil na območju EU.

Ta sistem se nanaša le na osebe, ki so za opravljanje poklica že usposobljene v državi članici, od koder prihajajo. Ne velja pa za osebe, ki želijo v drugi državi članici študirati ali opravljati poklic in v državi, iz katere prihajajo, še niso dokončale študija, ki je zahtevan za opravljanje tega poklica.

Regulirani poklici oziroma dejavnosti so tisti poklici oziroma dejavnosti, katerih pogoje opravljanja določa zakon ali podzakonski akt.

Poklicne kvalifikacije so celota poklicne, strokovne oziroma univerzitetne izobrazbe in poklicne usposobljenosti, ki jo je kandidat pridobil po programih izobraževanja in usposabljanja v EU, v EGP ali v Švicarski konfederaciji, na podlagi katerih je pridobil pravico do opravljanja določenega poklica oziroma dejavnosti v EU, v EGP ali v Švicarski konfederaciji in se izkažejo s potrdilom o kompetenci, spričevalom o uspešno dokončanem srednješolskem programu in diplomo, ki potrjuje uspešno dokončano šolanje kot tudi morebitne poklicne izkušnje, pridobljene pri opravljanju poklica oziroma dejavnosti v EU, v EGP ali v Švicarski konfederaciji. (MDDSZ, 2011).

6.7 SOCIALNA VARNOST

Koordinacija sistema socialne varnosti je vzpostavljena med vsemi državami EU. Socialne ugodnosti ter pogoji, ki ob tem veljajo, so urejeni na nacionalni ravni posamezne države članice in so odvisni od njihovega tradicionalnega sistema in kulture posamezne države. Torej se med sabo razlikujejo. Ureditev socialne varnosti velja za vse prebivalce držav članic EU, kjer je urejen sistem socialnega zavarovanja. Prav tako so v sistem socialne varnosti vključeni tudi njihovi družinski ter vzdrževani člani. Sistemi se med seboj razlikujejo:

- po načinu financiranja (s prispevki ali davki),
 - po upravičencih (zavarovanci, vsi prebivalci, samo socialno ogroženi prebivalci),
 - po izvajalcih (javne ali zasebne ustanove),
- po vrsti pravic (dajatve, storitve),
- po pogojih za nastanek pravic in
- po obsegu posameznih pravic.

Obstaja velika raznolikost ter zapletenost sistemov socialne varnosti v Evropi. Nemogoče je pričakovati, da bi se vsi ti sistemi poenotili, potrebno pa je zagotoviti vsaj njihovo koordinacijo. Koordinacija sistemov socialne varnosti omogoča delavcem migrantom in njihovim družinskim članom, upokojencem in tudi nekaterim drugim osebam uveljavljanje in uživanje pravic, pridobljenih v različnih sistemih socialne varnosti. To je še zlasti pomembno na področju zdravstvenega varstva ter pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Uredba Sveta 1408/71, sprejeta 1971, migrantom zagotavlja enakost obravnave na vseh področjih in pravice iz socialnega zavarovanja, ki jim kot zaposlenim ali samozaposlenim pripadajo. To zagotavlja tudi njihovim družinskim članom. Uredba opredeljuje osebno pristojnost (osebe, na katere se nanaša) in stvarno pristojnost (področje zakonodaje, ki jo zajema). Podaja splošna pravila glede zakonodaje, ki se

uporablja. Najpomembnejši del uredbe so posebne določbe o različnih vrstah pravic in dajatev s področij socialnega zavarovanja. (Moja Evropa, 2004, str. 93).

Zdravstvene storitve, zdravila, ortopedske in druge pripomočke zagotavljajo posamezne države članice EU v skladu s svojo zakonodajo. Kar se tiče materinstva, vsaka država članica EU skladno s svojo zakonodajo zagotavlja tudi zdravstveno varstvo v času nosečnosti, med porodom in po njem. V primeru bolezni so na nacionalne zakonodaje držav članic vezana tudi nadomestila za čas odsotnosti od dela, potni stroški in drugo. Uredba ureja tudi področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Govori o seštevanju zavarovalnih dob, pridobljenih v dveh ali več državah. Brez te možnosti seštevanja bi delavci in samozaposleni, ki so delali v več državah, težko izpolnili predpisane pogoje zavarovalne ali pokojninske dobe. V uredbi je urejeno tudi zavarovanje za poškodbe pri delu in za poklicne bolezni ter pravila uveljavljanja le-teh. Področje ureditve brezposelnosti je tudi del te uredbe. Poseben problem so nadomestila za čas brezposelnosti, ko gre za osebe, ki so brezposelne in odidejo iz države, kjer so bile zaposlene in bile zavarovane za primer brezposelnosti, v drugo državo. Veljalo naj bi pravilo, da bi brezposelne osebe, ki prejemajo nadomestilo, bile na razpolago tam, kjer se nadomestilo izplačuje, pa lahko ob določenih omejitvah po uredbi ohranijo pravico, ki so jo pridobile, tudi če gredo v drugo državo. Tudi na tem področju je pomembno seštevanje zavarovalnih dob, saj je tako pravica do nadomestila za čas brezposelnosti in čas trajanja prejemanja nadomestila v nekaterih državah članicah odvisna od predhodne dobe zaposlitve. Uredba ureja tudi družinske dodatke, predvsem otroške oziroma starševske, pomoči ob rojstvu otroka ipd. (Moja Evropa, 2004, str. 93–94).

7 EURES – EVROPSKI SPLETNI PORTAL ZA ZAPOSLOVNO MOBILNOST

Eures je bil ustanovljen leta 1993 kot mreža za sodelovanje med Evropsko komisijo, javnimi zavodi za zaposlovanje v Evropski uniji, državah EGP (Islandiji, Liechtensteinu in Norveški) in Švici ter drugimi partnerskimi organizacijami, kot so sindikati in delodajalske organizacije. Skupni viri Euresovih članic in partnerskih organizacij zagotavljajo mreži trdno podlago, da lahko delavcem in delodajalcem ponuja visokokakovostne storitve. Javni zavodi za zaposlovanje v državah članicah kot Euresovi partnerji pospešujejo mobilnost na evropski ravni, portalu za zaposlitveno mobilnost Eures pa posredujejo informacije. Predstavlja torej omrežje javnih služb za zaposlovanje in njihovih nacionalnih partnerjev iz držav članic EU, ki deluje zaradi uresničevanja prostega pretoka delavcev. Slovenija je postala članica Euresa z vključitvijo v Evropsko unijo. Ker so članice Euresa javne službe za zaposlovanje, je v Sloveniji za delovanje Euresa zadolžen Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.

Globalizacija in hiter razvoj tehnoloških inovacij sta glavni značilnosti današnjega svetovnega gospodarstva. Za izboljšanje izzivov, s katerimi se srečuje trg dela v Evropi, so potrebne pobude za mobilnost delovne sile. (EURES, 2011).

7.1 GLAVNI CILJI

- Usklajeno delovanje za uresničevanje prostega pretoka delavcev.
- Zagotavljanje odprtosti evropskega trga dela za vse.
- Mednacionalno, medregijsko in čezmejno izmenjavanje informacij o prostih delovnih mestih in iskalcih zaposlitve.
- Zagotavljanje in izmenjava informacij o delovnih in življenjskih pogojih, trgih dela in pridobivanju poklicnih kvalifikacij.
- Ugotavljanje ovir za večjo mobilnost delavcev.

Evropski portal za zaposlitveno mobilnost je z več kot milijonom prostih delovnih mest, 300.000 življenjepisi in 11.000 registriranimi delodajalci ena najboljšejših spletnih strani za zaposlovanje v Evropi.

Mreža namenskih strokovnih svetovalcev ponuja strokovne napotke o vsem, kar je povezano z mobilnostjo delavcev, torej od zaposlovanja do posredovanja ter do socialne varnosti in delovnih razmer.

Vsako leto je organiziranih več kot 1000 prireditev na področju zaposlovanja ter razna informativna srečanja za mobilne iskalce zaposlitve in delodajalce. Njihove naloge so med drugim ugotavljanje presežkov in primanjkljajev v različnih sektorjih, s čimer se pomaga reševati ozka grla pri posebnih delovnih mestih, znanjih in spretnostih. Pomaga premagovati ovire za mobilnost s povezovanjem lokalnih in regionalnih organov ter organizacij, zlasti v čezmejnih regijah.

Eures je tako prisoten v vseh državah članicah EU, državah članicah EGS, ki niso del EU (Islandija, Liechtenstein, Norveška) in Švici. (ZRSZ, 2008).

7.2 EURES STORITVE

Spletni portal Eures (<http://eures.europa.eu>) ponuja na enem mestu praktične informacije o zaposlitveni mobilnosti. Mreža usposobljenih Euresovih svetovalcev, ki delujejo v nacionalnih javnih zavodih za zaposlovanje ali drugih partnerskih organizacijah, je v stiku z iskalci zaposlitve in delodajalci po Evropi. Usklajevanje iskalcev zaposlitve in delodajalcev, ki iščejo delavce, poteka s pomočjo računalniškega omrežja, za usklajenost pa skrbi Evropska komisija. Na spletnih straneh Euresa so objavljena prosta delovna mesta delodajalcev, ki iščejo kandidate iz drugih držav članic EU, in življenjepisi iskalcev zaposlitve, ki se želijo zaposlovati v drugih državah članicah EU. Države članice, ki so del omrežja Eures, posredujejo podatke o prostih delovnih mestih v to omrežje. Delodajalec v ustrezni rubriki označi, iz območja katerih držav išče primerne kandidate za zaposlitev. Delodajalcu je v pomoč Eures svetovalec, lahko pa jih išče tudi sam, torej med tistimi, ki so na spletni strani objavili življenjepis.

Izredno pomembno vlogo ima v čezmejnih regijah, kjer je visoka raven dnevnih migracij. Več kot 600.000 ljudi, ki živi v eni državi EU in dela v drugi, mora obvladovati različne nacionalne prakse in pravne sisteme. Obstaja več kot 20 Euresovih čezmejnih partnerstev, ki so geografsko razpršena po vsej Evropi in vključujejo več kot 13 držav. Obenem obstaja Euresova služba za pomoč uporabnikom, ki odgovarja na vprašanja, povezana s spletnim portalom. (ZRSZ, 2008).

7.3 EURES SVETOVALCI

Omrežje Eures je omrežje Eures svetovalcev, ki so usposobljeni s strani Evropske komisije, da lahko informirajo ter svetujejo iskalcem zaposlitve in delodajalcem o vseh zadevah, ki so povezane z evropsko mobilnostjo delavcev. Njihova ključna naloga je informiranje, svetovanje in posredovanje zaposlitev na mednarodnem nivoju. Glavne stranke so iskalci zaposlitve in delodajalci. Iskalci zaposlitve lahko prijavijo svoj življenjepis (CV) na spletni strani Euresa. (ZRSZ, 2008).

7.4 INFORMIRANJE

Stranka lahko dobi v omrežju Eures na enem mestu vse potrebne informacije v zvezi z mednarodno mobilnostjo. To so informacije o delovnih in življenjskih pogojih, o trgu dela in o prostih delovnih mestih v državah članicah EU. Namen teh informacij je, da oseba, ki želi bivati oziroma delati v določeni državi članici EU, dobi vse potrebne informacije glede dela, bivanja ter življenja v tej državi na enem mestu. Za iskalca zaposlitve je pomembno, da v državi, kjer bi želel delati najprej preveri, katerih poklicev primanjkuje, in seveda da preveri, kakšen poklic ima, kajti tako bo najverjetneje prej našel svojo želeno zaposlitev. Veliko časa je potrebnega tudi za pridobivanje dovoljenj in urejanje dokumentov. (ZRSZ, 2008).

8. ŠTUDIJ IN PODROČJE IZOBRAŽEVANJA V DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE

Kakovostno izobraževanje in usposabljanje predstavljata bistven pomen za oblikovanje družbe, temelječe na znanju, ter uspešno tekmovanje v globaliziranem svetovnem gospodarstvu. Vsaka država članica sama določa izobraževalno politiko, vendar se lahko izoblikujejo skupni cilji in izmenjevanje najboljših praks. S področja Evropske unije so financirani številni programi, ki državljanom s študijem, usposabljanjem in prostovoljnim delom v tujini omogočajo osebni razvoj in izkoristek gospodarskega potenciala Evropske unije. Politika Evropske unije na področju izobraževanja je bila sprejeta z dvema pogodbama, to sta Maastrichtska in kasnejša Amsterdamska pogodba. Evropska unija ne načrtuje poenotenja izobraževalnih sistemov, temveč le sodelovanje med državami članicami. Z vstopom v Evropsko unijo se izenačujejo pogoji, pod katerimi se lahko izobražujejo državljani ene države članice v drugi, s pogoji, ki veljajo za državljane te države. Na primer, študenti, ki gredo študirat v tujino, kjer je potrebno plačilo šolnine, se izenačijo z domačimi študenti, torej tudi sami so deležni te obveznosti. Otrokom in mladini je v tem primeru potrebna zagotovitev dodatnega pouka maternega jezika. Države članice morajo prav tako urediti dostop do nadaljevanja šolanja v tujini po svojih predpisih in po dvo- ali večstranskih sporazumih. Države članice Evropske unije pa so združene v Evropski informacijski mreži na področju izobraževanja (EURYDICE), ta spremlja razvoj izobraževalnih sistemov in izdaja publikacije, vezane na to področje. (europa.eu, 2011; Moja Evropa, 2004, str. 79).

8.1 PRIZNAVANJE IZOBRAZBE

V Evropski uniji razlikujejo med izobrazbenimi (med katere štejemo spričevala in diplome) in poklicnimi kvalifikacijami. Njihova pridobitev je povezana z ureditvijo na področju zaposlovanja in pravicami za opravljanje določenega poklica. Vsaka država članica ureja postopke priznavanja diplom in spričeval po svoji notranji zakonodaji ter na podlagi dvostranskih sporazumov med državami. V Sloveniji podatke o priznavanju slovenskih visokošolskih diplom, stopenj izobrazbe ter poklicnih kvalifikacij posreduje NARIC, ki deluje v okviru Ministrstva za šolstvo, znanost in šport. V drugih državah članicah EU pa za priznavanje slovenskih spričeval in diplom ni univerzalnega ključa: vsaka institucija, kamor se prijavljamo, ustanovi komisijo in preveri skladnost diplom. V Sloveniji je priznavanje spričeval in diplom upravni postopek, ki je urejen z Zakonom o nostrifikaciji v tujini pridobljenih šolskih spričeval in Pravilnikom o dokumentaciji v tujini pridobljenih šolskih spričeval. Poleg tega je to urejeno tudi z dvo- in večstranskimi sporazumi. Za

posredovanje informacij je pristojen NARIC, za nostrifikacijo pa visokošolski zavodi in nostrifikacijska služba pri Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport, ki skrbi za priznavanje spričeval in diplom. (Moja Evropa, 2004, str. 79).

Primer s Sodišča: *Isabel Burbaud*

Gospa Isabel Burbaud, portugalska državljanka, je po končani pravni fakulteti v Lizboni pridobila še dodatno izobrazbo za bolnišničnega administratorja na nacionalni šoli za zdravje. Imela je tudi več let delovnih izkušenj na tem področju na Portugalskem. Zatem ko je hotela menjati službo in se je prijavila na razpis za prosto delovno mesto bolnišničnega menedžerja v francoski socialni službi, so jo tam zavrnil in odločili, da mora najprej opraviti sprejemni izpit na zdravstveni šoli v Franciji. Isabel se je pritožila, češ da socialna služba ne priznava enakovrednosti portugalske in francoske diplome. Prav tako je Sodišče Evropskih skupnosti poudarilo, da tovrstna zadeva omejuje svobodo prostega gibanja delavcev znotraj EU. Predpis, ki pogojuje sprejem v delovno razmerje v javni upravi bolnišnic z uspešnim izborom na šolo ENSP (v Franciji), kljub temu da je kandidatka pridobila enakovredno izobrazbo v drugi državi članici, je v nasprotju v pravom Skupnosti. Ta predpis krši primarno zakonodajo, to je 39. člen PES. V začetku postopka je moral SES ugotoviti, ali sploh gre za diplomu. Za raziskavo primera je uporabilo pravila direktive in ugotovilo, da gre za diplomu v smislu direktive in da je kršena sekundarna zakonodaja. V tem primeru torej gre za vertikalno razmerje, saj se je tožnica želela zaposliti v javnih bolnišnicah, ki so država v smislu prava Skupnosti. (Moja Evropa, 2004, str. 79).

8.2 ŠTIPENDIJE ZA MOŽNOST ŠTUDIJA V TUJINI

Evropska unija je dejavna na številnih področjih, med drugim tudi na področju izobraževanja in usposabljanja. Za področje financiranja je pristojna Evropska komisija, ki del proračuna Evropske unije nameni številnim podjetjem in organizacijam, in sicer v obliki javnih razpisov, nepovratnih sredstev ali skladov, med katere spada tudi področje financiranja za izobraževanje in usposabljanje. Evropska komisija namenja neposredne finančne prispevke v obliki nepovratnih sredstev projektom ali organizacijam, ki podpirajo evropske interese ali sodelujejo pri izvajanju programov in politik Evropske unije. Zainteresirane organizacije se lahko prijavijo na razpis za zbiranje predlogov. Prav tako na tem področju prek javnih naročil naroča blago in storitve, študije, usposabljanje, svetovalne storitve ipd. V Sloveniji področje financiranja študija v tujini za slovenske državljane omogočajo Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije, razpisi tujih vlad za študij slovenskih državljanov v tujini ter CMEPIUS, ki nudi možnost pridobitev sredstev za izmenjavo med študijem. (Moja Evropa, 2004, str. 79).

8.2.1 Ad Futura – sklad za razvoj kadrov in štipendij

Organ, ki ureja omenjeno področje je Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport. Razpisi štipendij za študij slovenskih državljanov v tujini so sprotno objavljeni na spletni strani Ad Futura; znanstveno-izobraževalna fundacija (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendij). Sklad je bil ustanovljen z namenom izvajanja štipendijske politike, dodeljevanja sredstev za vlaganja v razvoj človeških virov in kadrov, za večjo zaposljivost, vseživljenjsko učenje, konkurenčnost, prenos znanja in povezovanja znanstveno-raziskovalne sfere in univerz z gospodarstvom in izobraževalnega sistema s potrebami trga dela. Enovit sklad zagotavlja povezovanje vsebin na področju razvoja kadrov med posameznimi ministrstvi in drugimi inštitucijami. Sklad lahko sredstva za razvoj in izvajanje instrumentov s področja razvoja kadrov v skladu s sprejetimi programi pridobiva iz proračunov različnih ministrstev.

Poslanstvo tega sklada je skrb za razvoj človeških virov, predvsem v smislu večje zaposljivosti, vseživljenjskega učenja, konkurenčnosti ter vzpodbujanja prenosa znanja in povezovanja znanstveno-raziskovalne sfere in univerz z gospodarstvom, kar bi vodilo k čim boljšemu usklajevanju med izobraževalnim sistemom in potrebami na trgu dela.

Upravičenci do te štipendije so dijaki in študentje. Sklad nudi:

- štipendije za izobraževanje državljanov RS v tujini in tujih državljanov v RS;
- sofinanciranje srednješolskega izobraževanja tujih državljanov v RS;
- štipendije za kratkoročno mednarodno mobilnost za namen izobraževanja in usposabljanja dijakov in študentov, ki so državljani RS;
- sofinanciranje usposabljanja državljanov RS v tujini;
- sofinanciranje sodelovanja dijakov in študentov na tekmovanjih v tujini;
- sofinanciranje pedagoškega, raziskovalnega oziroma strokovnega sodelovanja državljanov RS v tujini, tujih državljanov v RS ali državljanov RS iz tujine v RS;
- sofinanciranje strokovnih in znanstvenih obiskov državljanov RS v tujini.

Javni sklad RS enkrat letno objavi javni razpis za prijavo za dodelitev štipendije. (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, 2011).

8.2.2 Posojilo za izobraževanje v tujini

Upravičenci do pridobitve posojila za študij so državljani RS, in sicer za:

- dodiplomski in podiplomski študij na javno veljavni izobraževalni ustanovi v RS ali v tujini;

- študentsko izmenjavo med slovenskimi in tujimi visokošolskimi izobraževalnimi ustanovami;
- strokovno usposabljanje po zaključenem visokošolskem izobraževanju.

Namen posojila je predvsem kritje stroškov šolnine in življenjskih stroškov. Prav tako kot za dodelitev štipendij pri Ad futuri se za možnost pridobitve posojila enkrat letno objavi javni razpis. (Splošni pogoji poslovanja Javnega sklada Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije, 2011).

8.2.3 Štipendije tujih vlad za študij slovenskih državljanov v tujini

Posameznik, ki želi študirati v tujini in pridobiti sredstva tujih vlad oziroma sredstva univerze, kjer želi študirati, lahko možnosti štipendiranja preveri na spletnih straneh posameznih univerz ali na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, kjer so sprotno objavljeni razpisi posameznih univerz, ki nudijo štipendije po posameznih programih za slovenske študente, ki želijo študirati na posamezni univerzi. Prav tako se lahko osebno oglasijo na univerzah, kjer dobijo dodatne informacije za študij in možnosti pridobitve finančnih sredstev.

8.2.4 Pridobitev sredstev za izmenjavo med študijem

Cmepius (Center za mobilnost evropskih programov in usposabljanj) razpisuje in obvešča o razpisanih štipendijah. Posamezni programi in načini financiranja, ki jih izvaja Center, so razloženi v naslednjem poglavju, kjer sem predstavila programe.

8.3 IZOBRAŽEVALNI PROGRAM VSEŽIVLJENJSKO UČENJE

Program Vseživljenjsko učenje je osrednji program Evropske unije na področju izobraževanja in usposabljanja. Program je bil ustanovljen za obdobje 2007–2013 s sklepom Sveta in Evropskega parlamenta in je naslednik programov Leonardo da Vinci in Socrates (2000–2006). Namen tega programa je predvsem to, da prispeva k razvoju družbe z vrhunskim znanjem, spodbuja socialno kohezijo, trajnostni gospodarski razvoj in kakovostnejša delovna mesta. Prav tako prispeva k zagotavljanju varstva okolja za prihodnje generacije. Podpira izmenjavo, sodelovanje in mobilnost med sistemi izobraževanja in usposabljanja v Evropi, tako da bodo postali svetovna referenca za kakovost.

Program je razdeljen na štiri podprograme in je namenjen različnim ciljnim skupinam od otrok v vrtcih, študentov, oseb na trgu dela, podjetij in izobraževalnih organizacij, društev,

nevladnih organizacij do odraslih, ki se v svojem delovnem življenju in tretjem življenjskem obdobju spet vračajo k učenju.

Programske aktivnosti se delijo na centralizirane (prijave na izvršno agencijo v Bruselj) in decentralizirane (prijave na nacionalno agencijo v matični državi). Kar 80 % sredstev je namenjenih decentraliziranim dejavnostim. V Sloveniji naloge nacionalne agencije opravlja CMEPIUS (Center za mobilnost evropskih programov in usposabljanja v Sloveniji). Pri delu je vezan na skupna programska pravila, ki so določena v Sklepu, Vodniku za nacionalne agencije, in na navodila Evropske komisije. Razpisi so objavljeni na spletni strani nacionalne agencije CMEPIUS. Vsa dokumentacija pa je objavljena v evropskem uradnem listu, torej skupen evropski razpis (naloge in finančno-administrativna pravila), nacionalna pravila, prijavitni obrazci in vodnik za prijavitelce.

Evropska unija je v obdobju 2007–2013 za vseživljenjsko učenje namenila okoli 7 milijard evrov. Program je sestavljen iz štirih sektorskih programov, od katerih vsak pokriva posebno področje izobraževanja oziroma usposabljanja. Programe sem posamezno opisala v naslednjih podpoglavjih. (CMEPIUS, 2011).

8.3.1 Comenius – šolsko izobraževanje

Namenjeno je dvigu kakovosti šolskega izobraževanja v Evropi, omogoča spoznavanje in razumevanje evropske kulturne in jezikovne raznolikosti. Mladim omogoča pridobivanje osnovnih spretnosti in kompetenc, ki so potrebne za njihov razvoj, njihovo nadaljnje zaposlovanje in aktivno evropsko državljanstvo.

Cilji programa: izboljšanje kakovosti in povečanje obsega mobilnosti učencev in učiteljev, povečanje obsega partnerstev med šolami, spodbujanje učenja tujih jezikov, povečanje evropske razsežnosti usposabljanja učiteljev ter izboljšanje pedagoških pristopov. Prijavo lahko oddajo organizacije, ki delujejo na področju predšolskega in šolskega izobraževanja. (CMEPIUS, 2011).

8.3.2 Erasmus program

Udeležencem nudi priložnosti na področju izobraževanja, usposabljanja, razvoja in sodelovanja v mednarodnem okolju.

Cilji programa: spodbujati mednarodno mobilnost posameznikov, povečati obseg sodelovanja med organizacijami, dvig kakovosti izobraževanja v Evropi.

Prijavo lahko oddajo organizacije, ki so nosilke Erasmus univerzitetne listine. Kot partnerji pa lahko sodelujejo vse ostale organizacije, ki vidijo interes v sodelovanju z omenjenim programom (razna podjetja, združenja, društva ipd.).

V nadaljevanju bom predstavila decentralizirane aktivnosti, ki jih koordinira CMEPIUS.

1. INDIVIDUALNA MOBILNOST je namenjena mednarodni mobilnosti študentov za študij in prakso ter zaposlenim za izobraževanje in usposabljanje. Institucije, ki so nosilke Erasmus univerzitetne listine in oddajo prijavo na razpis VŽU Erasmus, prejmejo Erasmus dotacijo za posamezno pogodbeno leto. V skladu s Sklepom komisije VŽU Erasmus in znotraj minimalnih in maksimalnih zneskov lahko institucije same določijo višino dotacije. Dotacija je namenjena sofinanciranju mobilnosti, ki pa lahko v posameznih akcijah različno trajajo.
2. INTENZIVNI PROGRAMI so krajši študijski programi, ki pa na enem mestu združijo študente in profesorje iz različnih visokošolskih institucij in držav. Programi lahko trajajo 2–3 tedne, to so na primer razne poletne šole. Dotacija je sestavljena iz pavšalnega zneska za kritje stroškov organizacije in zneska za kritje dela potnih stroškov udeležencev in dnevnic.
3. INTENZIVNI JEZIKOVNI TEČAJI ponujajo jezikovno predpripravo za Erasmus študente. Tečaji lahko trajajo 2–3 tedne.
4. PRIPRAVLJALNI OBISKI so namenjeni spoznavanju bodočih partnerjev pri pripravi projekta. Kontaktni seminar, ki ga organizirajo nacionalne agencije za bodoče partnerje. Dotacija krije potne stroške in namestitev udeležencev, ki potujejo v tujino. (CMEPIUS, 2011).

8.3.3 Leonardo da Vinci

Program odgovarja na učne potrebe posameznikov in delodajalcev ter obenem bogati ponudbo poklicnega izobraževanja in usposabljanja. Prav tako podpira povezovanje socialnih partnerjev in razvoj konkurenčnosti, in s tem vloga v znanje delovne sile in sodeluje pri izvedbi evropskih politik. Vse aktivnosti tega podprograma so mednarodne narave.

Cilji programa: program podpira pridobivanje in uporabo znanja, spretnosti in kvalifikacij za opravljanje poklica ter izboljšanje kakovosti mednarodnih usposabljanj. Prav tako sodeluje pri povečanju zaposljivosti in pomoči pri vključevanju posameznikov na evropski trg dela. Obenem podpira podjetja pri mednarodnem sodelovanju, izboljšanju kakovosti ter daje podporo izobraževalnim organizacijam in uvajanju inovacij. V program se lahko prijavijo pravne osebe, ki so neposredno ali posredno dejavne na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja. Študentje, profesorji, fakultete in višje šole pa spadajo v okvir podprograma Erasmus. Razpis podprograma Leonardo da Vinci je objavljen kot del celotnega razpisa programa Vseživljenjsko učenje.

Projekti mobilnosti: udeležencem tega programa se omogoča mednarodno prakso, poklicno usposabljanje ali izmenjavo izkušenj v tujini. S tem si lahko izboljšajo svoje poklicno znanje, zaposljivost in vključenost na evropski trg dela. Po končani mobilnosti udeleženci prejmejo potrdilo o usposabljanju v tujini. Projekt se lahko začne izvajati v mesecu juniju v letu, ko se odda prijava.

Obstaja več ciljnih skupin.

- **DIJAKI** so ena od ciljnih skupin. Mobilnost lahko traja od 2 do 39 tednov. Namen mobilnosti je lahko izvedba delovne prakse ali usposabljanja v tujini. Poudarek je predvsem na praktičnem usposabljanju. Izvede se lahko v podjetju ali izobraževalni organizaciji.
- **OSEBE NA TRGU DELA:** zaposleni, nezaposleni ali mladi diplomanti. Ta mobilnost lahko traja od 2 do 26 tednov. Namen mobilnosti je lahko ali usposabljanje ali izvedba delovne prakse v tujini (v podjetju ali izobraževalni organizaciji). Za diplomante in brezposelne osebe obstajajo organizacije, preko katerih se lahko prijavijo na tovrstne mobilnosti.
- **STROKOVNJAKI V POKLICNEM IZOBRAŽEVANJU IN USPOSABLJANJU (VETPRO)** so lahko učitelji, svetovalni delavci, mentorji ali organizatorji izobraževanja. Tovrstna mobilnost traja od 1 do 6 tednov. Namen je vzajemno učenje, prenos, izboljšanje in posodabljanje kompetenc in inovativnih metod in praks na področju poklicnega usposabljanja.
- **ORGANIZACIJE, KI SODELUJEJO:** tiste, ki organizirajo poklicno izobraževanje in usposabljanje, med njimi so lahko društva, zbornice, organizacije poklicnega informiranja, neprofitne in nevladne organizacije, podjetja ipd. V ta projekt mora biti vključen vsaj en tuji partner.
- **SOFINANCIRANJE:** kritje stroškov vodenja projekta. Prav tako se krije stroške priprave in mobilnosti udeležencev. V slednje se štejejo stroški poti in stroški namestitve udeležencev. Zneski sofinanciranja so določeni z nacionalnim delom razpisa in se razlikujejo po ciljnih skupinah. (CMEPIUS, 2011).

8.3.4 Grundtvig

Program pokriva izobraževalne potrebe osebja v vseh oblikah izobraževanja odraslih ter organizacij, ki omogočajo to izobraževanje. Priložnosti za neformalno izobraževanje so dostopne tudi učečim se odraslim.

Cilji programa: podpirati izobraževanje starajočega se prebivalstva in ljudi, ki jim manjka osnovna izobrazba (zanjo so prikrajšani zaradi neugodnih družbeno-ekonomskih razlogov oziroma imajo posebne učne potrebe in se težje vključujejo v proces učenja). Prijavo lahko oddajo pravne in fizične osebe, ki izvajajo, omogočajo ali sistemsko urejajo

izobraževanje odraslih. Učeči se odrasli lahko neposredno sodelujejo v akciji Grundtvig delavnice.

Poleg teh glavnih podprogramov so na voljo še ostali, razna učenja tujih jezikov, e-učenja ter razširjanja in izmenjave dobrih praks. Mednje štejemo tudi razne študijske obiske, ki spodbujajo razvoj medsebojnega razumevanja sistemov izobraževanja in usposabljanja ter izmenjavo izkušenj in dobrih praks med tistimi, ki sprejemajo odločitve. Študijski obiski trajajo po navadi od 3 do 5 dni. Tam udeleženci razpravljajo in izmenjujejo informacije o temi, ki je namen tega obiska. Pridružijo se tudi predstavniki šolskih oblasti ter institucij države gostiteljice.

Še en primer programa *Vseživljenjsko učenje* je *e-Twinning*. Usklajuje ga Evropsko šolsko omrežje v imenu Evropske komisije. Ta akcija je namenjena podpori in spodbujanju uporabe sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij v izobraževanju na ravni vrtcev, osnovnih ter srednjih šol. V akciji je sodelovalo že več kot 130.000 učiteljev, ki sodelujejo v mednarodnih šolskih dejavnostih, vključuje pa že več kot 65.000 šol iz 31 evropskih držav. Namen akcije je vzpostavitev neformalnih partnerstev in projektov sodelovanja med sodelujočimi evropskimi šolami na kateremkoli predmetnem področju. Osrednje orodje pri tem pa je *e-Twinning portal*, kjer se najdejo brezplačna orodja za spletno sodelovanje. Portal je večjezična spletna stran, ki učiteljem nudi razna orodja za projektno delo, varno delovno okolje ter različne projekte, ki so v pomoč učiteljem in učencem pri oblikovanju projektov. V akciji lahko sodelujejo učenci, učitelji, ravnatelji, knjižničarji in ostalo šolsko osebje, ki delujejo na področju predšolskega, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Posebnost teh projektov je, da ne prejmejo neposrednega financiranja, temveč imajo učitelji koristi od usposabljanja, priznavanja in orodij, ki jih nudijo *e-Twinning* službe za podporo. *E-Twinning* pomaga šolam na evropski in nacionalni ravni. Kontaktna točka na evropski ravni je *Central Support Service* v Bruslju, na nacionalni pa so to razne nacionalne svetovalne službe. V Sloveniji je za to pristojen Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja – CMEPIUS. (CMEPIUS, 2011; Moja Evropa, 2004, str. 79–81).

8.3.5 Erasmus: dejstva, številke in trendi; Podpora Evropske unije za izmenjavo študentov in profesorjev in univerzitetno sodelovanje v letu 2009/2010

Spodbujanje študentov, da del svojih študijskih obveznosti opravijo v tujini (mobilnost študentov), je že od leta 1987, ko je bil ustanovljen Erasmus program, del glavnih programov Evropske unije na področju izobraževanja in usposabljanja. Mobilnost študentov danes velja kot eden izmed glavnih ciljev in točk na dnevnem redu političnih zadev. Prav tako igra eno izmed pomembnejših vlog v strategiji Evropa 2020 – za rast in razvoj delovnih mest – in obenem predstavlja vodilno vlogo programa »Mladi v akciji«. Študijska mobilnost, ki se je začela leta 1999, je vedno bila ključni element bolonjskega procesa in sodelovanja v procesu kreiranja evropskega visokošolskega procesa (EHEA).

Takrat so se ministri zavzeli za cilj, da bo do leta 2020 vsaj 20 % vseh diplomantov z območja EHEA preživel del študijskega obdobja v tujini (bodisi kot študij ali usposabljanje). Do zdaj je že več kot 2,3 milijona študentov pridobilo finančna sredstva v okviru Erasmus finančne pomoči. Za obdobje 2007–2013 je bilo iz evropskega proračuna za to dodeljeno 3,1 bilijona evrov sredstev. Proračun, namenjen aktivnostim za področje Erasmus aktivnosti, pa je za obdobje 2009/10 znašal 459 milijonov evrov.

Mobilnost študentov pomembno prispeva k individualnemu osebnostnemu razvoju in spodbuja evropsko gospodarsko rast in razvoj družbe. Študenti s to izkušnjo širijo svoja obzorja in pridobivajo razne veščine, ki so zelo dobro ovrednotene pri delodajalcih; od izboljšanja znanja tujih jezikov do večje prilagodljivosti in povečanjem medkulturne zavesti. Iz tega torej sledi, da mobilnost povečuje zaposlitvene možnosti in spodbuja mobilnost na trgu dela. Erasmus mobilnost prav tako spodbuja internacionalizacijo sistema evropskega visokega šolstva, modernizacijo sistema, izboljšanje kakovosti in kot najpomembnejše, tlakuje pot bolonjskega procesa.

Erasmus je del EU programa Vseživljenjsko učenje. V študijskem letu 2009/10 je v omenjenem programu sodelovalo 32 držav: 27 držav članic, Hrvaška, Islandija, Liechtenstein, Norveška in Turčija. S pridružitvijo Švice v letu 2011 je ta številka zrastle na 33. Evropska komisija vsako leto pripravi statistične podatke nacionalnih agencij, ki so odgovorne za izvajanje Erasmus programa, te podatke pa nato objavi tudi na spletu.

V povprečju se študentje za študijsko izmenjavo odločajo za obdobje 6 mesecev. Erasmus program še posebej podpira participacijo študentov s posebnimi potrebami in jim s tem nudi še dodatno finančno podporo. V zadnjih letih se število udeležencev tega programa konstanto povečuje. Kljub temu pa je število teh študentov, ki se odločijo za Erasmus izmenjavo, še vedno nizko, k temu pa velja dejstvo, da je njihovo število v višješolskem prostoru še vedno precej omejeno. Njihova participacija k Erasmus programu se v zadnjih letih letno viša za 20 %.

Kar se tiče udeležbe študentov v Erasmus programu, bodisi Erasmus študijska izmenjava ali praksa, je največ prisotnih študentov s področja družbenih ved, upravnih in pravnih ved, humanistike, umetnosti, inženirstva, arhitekture, znanosti ter področja matematike in informatike.

Podatki v številkah (za študijsko leto 2009/10)

Erasmus izmenjava:

- 35 % udeležencev s področja družboslovja, pravnih in upravnih področjih;
- 33 % s področja humanistike in umetnostnih ved;
- 12 % s področja znanosti, matematike in informatike;
- ostalo: področje zdravstva, izobraževanja, veterine, kmetijstva in drugo.

Erasmus praksa:

- 30 % udeležencev s področja humanistike in umetnostnih ved;
- 27 % s področja družboslovja, pravnih in upravnih področjih;
- 13 % s področja znanosti, matematike in informatike;
- ostalo: področje zdravstva, izobraževanja, veterine, kmetijstva in drugo.

Erasmus mobilnost učnega osebja (*Erasmus staff mobilnost*)

Z letom 1997 se je dvignila tudi popularnost v okviru izmenjave učiteljev in profesorjev. Z ustanovitvijo vseživljenjskega programa za mobilnost učiteljev in profesorjev se je mobilnost le-teh razširila z vključitvijo izobraževanja učiteljev. Prav tako pa so se povečale tudi možnosti vključevanja oseb iz drugih ustanov, ki so poučevale na njihovih institucijah.

Od ustanovitve tega programa je bilo osebje podprto s strani evropskega programa (270.000 udeležencev). Cilj mobilnosti je v tem, da se vseskozi uresničuje mobilnost učiteljev in pripomore k mednarodnosti in modernizaciji visokošolskega programa ter sodelovanja med visokoškolskimi institucijami in osebjem, ki delujejo na tem področju ter program spodbujajo. Proračun za namen mobilnosti učiteljev in ostalih udeleženi pri tem programu pokriva 10 % celotnega Erasmus proračuna.

Udeležba v okviru Erasmus mobilnosti učnega osebja letno narašča za 3,8 %. Povprečna doba mobilnosti je 5–7 dni in povprečna dotacija znaša 673 evrov na osebo. Največ udeležencev, ki se je udeležilo omenjene mobilnosti, je bilo Poljakov, sledili so jim Španci, Nemci, Francozi in Italijani. Med najbolj popularnimi destinacijami so bile Nemčija, Španija, Italija, Francija in UK. (*European Commission, 2011*).

8.4 ENOTNO PRIZNANE KVALIFIKACIJE

EU je uvedla enotne dokumente Europass, v katerih so zabeležena znanja in kvalifikacije posameznika. S tem si prizadeva za izboljšanje priznavanja kvalifikacij in lažjo primerjavo izobraževalnih sistemov držav članic. S tem tudi olajšajo delo delodajalcem, saj lažje preverijo kvalifikacije posameznikov za morebitne delojemalce. Državljeni pa s tem lažje izkoristimo prednosti čezmejne mobilnosti. Med dokumente Europass prištevamo življenjepis, jezikovno izkaznico in potrdilo o mobilnosti Europass, ki vsebuje podatke o obdobjih izobraževanja v tujini. Za enotno priznavanje kvalifikacij pa ni potrebna uskladitev izobraževalnih sistemov, za to se uporablja evropski okvir kvalifikacij za vseživljenjsko učenje.

Evropski okvir kvalifikacij je rezultat t. i. kopenhavnskega procesa, v katerem države članice EU in druge razpravljajo o možnostih poklicnega izobraževanja in usposabljanja. Obravnavajo tudi evropski sistem kreditnih točk za poklicno izobraževanje in usposabljanje ter Evropsko mrežo za zagotavljanje kakovosti. Z že uvedenim »bolonjskim procesom« se v Evropi olajšuje medsebojno priznavanje študija, primerljivost kvalifikacij in poenotenje standardov kakovosti. (europa.eu, 2011).

8.5 NOVE MOŽNOSTI ZA MLADE

Evropski pakt za mlade vzpostavlja skupna načela o ustvarjanju možnosti za mlade. Ta zagotavlja pravico mladih do enakih možnosti pri udeležbi v družbi. Torej nudi kakovostno izobrazbo in usposabljanje, možnosti iskanja zaposlitve, pravice iz socialne varnosti in podobno. Program Mladi v akciji spodbuja aktivno udeležbo mladih v družbi in podpira projekte, ki spodbujajo mladinsko delo in neformalno učenje ter mladim krepijo zavest o evropski pripadnosti. K temu prištevamo tudi evropsko prostovoljno službo, ki posameznikom omogoča prostovoljno delo v drugih državah članicah.

8.5.1 Program Mladi v akciji

Program Evropske unije, ki sledi ciljem evropskega sodelovanja na področju mladine. Omogoča finančno podporo projektom neformalnega učenja in mobilnosti mladih, ki prispevajo k ciljem evropskega sodelovanja na področju mladine. Program je namenjen mladim od 13 do 30 let. Namen programa je, da se poveča družbena zavzetost mladih in njihovo vključevanje v oblikovanje in upravljanje družb, vključno z EU. Prav tako se na podlagi lastnih prizadevanj mladih krepijo kompetence za vseživljenjsko učenje in povečanje njihove zaposljivosti. Za izvajanje programa je pristojna Evropska komisija, ki je s pristojnimi nacionalnimi oblastmi v programskih državah vzpostavila nacionalne agencije, ki posredno upravljajo program na decentraliziran način. Program je bil vzpostavljen s Sklepom št. 1719/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta, dne 15. novembra 2006.

Za uspešen sprejem v program morajo projekti uresničevati čim več ciljev na naslednjih prednostnih področjih:

- evropsko državljanstvo: spodbujanje mladih k razmišljanju o evropskih temah, evropsko povezovanje in vključitev mladih k razpravam o prihodnosti EU;
- udejstvovanje mladih: spodbujanje aktivnosti mladih v družbi, udejstvovanje v njihovih lokalnih skupnostih in omogočiti mladim možnost aktivnega sodelovanja v družbi;

- kulturna raznolikost: spodbujanje odkrivanja in spoštovanja kulturne raznolikosti v Evropi in boj proti rasizmu in ksenofobiji; s tem, ko se mladi z različnimi kulturnimi, etničnimi in verskimi izhodišči udeležujejo pri skupnih aktivnostih, se spodbuja medkulturni dialog ter medkulturno učenje;
- vključevanje mladih z manj priložnostmi: projekti, kjer imajo prednost mladi, ki so odrinjeni na rob družbenega življenja, in mladi z manjšo možnostjo zaposlitve; program tudi pričakuje, da bodo nosilci projektov izvajali ukrepe, da bodo pritegnili mlade iz različnih ekonomskih in socialnih okolij s svojega območja.

V projektih lahko sodelujejo različni akterji na področju mladine, vključno z neformalnimi skupinami mladih. Večina projektov, ki jih lahko podpre ta program, zahteva vzpostavitev partnerstva med akterji iz dveh ali več držav. (Movit na mladina, 2008).

9 POTOVANJE PO DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE

9.1 PRESTOP NOTRANJE MEJE

Za prestop meje med državami članicami ni potrebna osebna izkaznica ali potni list. Države, ki so v schengenskem območju, kjer za prestop ni potreben potni list, so naslednje: Avstrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Islandija, Italija, Litva, Latvija, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica. Za prestop meje v Bolgarijo, na Ciper, Irsko, v Romunijo in Združeno kraljestvo pa je potrebno pokazati veljavno osebno izkaznico ali potni list. Vedno je dobro, da imamo na potovanju s sabo osebno izkaznico ali potni list, predvsem ko se potuje po schengenskem območju. To velja v primeru, da je potrebno dokazati istovetnost, v primeru, če nas ustavi policija ali če potujemo z letalom. Veljavne pa so samo potne listine, ki jih izdajo državni organi. Drugi dokumenti, kot so denimo bančna, davčna izkaznica, voziško dovoljenje, ne veljajo kot veljavne potne listine ali dokazila o istovetnosti. (europa.eu, 2011).

9.1.1 Zavrnitev vstopa v državo

V izrednih primerih lahko država članica nam in našim družinskim članom zavrne vstop zaradi javnega reda, javne varnosti ali iz javnozdravstvenih razlogov. V tem primeru nam morajo organi dokazati, da predstavljamo dovolj resno grožnjo in da nam zaradi tega ne dovolijo vstopa v državo. Organ mora za to izdati pisno odločbo o zavrnitvi vstopa, v njej pa mora biti navedena utemeljitev, rok za pritožbo in pravna sredstva. (europa.eu, 2011).

9.1.2 Družinski člani, ki niso državljani Evropske unije

Državljanke EU lahko spremljajo ali pa se jim v drugi državi EU pridružijo družinski člani, ki pa niso člani EU. Obvezno morajo s sabo imeti veljaven potni list ali pa, odvisno od države, iz katere prihajajo, tudi vstopni vizum. Zakonski partner državljanke EU, ki ni državljan EU, stari starši, vnuki ali otroci ne potrebujejo vizuma države, v katero potujejo, če je ta država v schengenskem območju in če imajo dovoljenje za prebivanje ali vizum druge schengenske države. Prav tako ne potrebujejo vizuma, če potujejo z državljanom EU (v tem primeru partner) in imajo dovoljenje za prebivanje, ki ga je izdala država EU (vse razen države, katere državljan je partner – državljan EU).

Države, ki spadajo v schengensko območje, so slednje: Avstrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica.

Družinski člani državljana EU lahko v državi članici, kjer prebivajo s partnerjem, ki je državljan EU, zaprosijo pristojni organ države EU, da jih uradno prizna kot družinske člane državljana EU. V primeru, da to priznanje dobijo, ne potrebujejo vizuma za vstop v to državo, temveč bodo obravnavani enako kot partner, starši in otroci. Za vse potrebne informacije in urejanje teh zadev je pristojno diplomatsko-konzularno predstavništvo države, kamor se potuje. To izda tudi potrebne vizume za vstop nedržavljanov EU v državo EU. Zelo pomembna je tudi informacija, da vizum, ki ga izda schengenska država, velja v vseh državah schengenskega območja. Prav tako kot v zgoraj omenjenem primeru lahko država EU v izrednih primerih državljanom EU in njihovim družinskim članom zavrne vstop zaradi javnega reda, javne varnosti ali iz javnozdravstvenih razlogov. (europa.eu, 2011).

9.2 PRAVICE POTNIKOV

9.2.1 Potniki z omejeno mobilnostjo

Potniki z omejeno mobilnostjo imajo pravico do brezplačne pomoči na vseh evropskih letališčih. Za potrebno pomoč morajo ti potniki zaprositi vsaj 48 ur pred potovanjem. Vkrcanje zaradi omejene mobilnosti je lahko zavrnjeno le v primeru varnostnih razlogov ali v primeru fizične neizvedljivosti. Prav tako kot pri letalskem prometu so osebe z omejeno mobilnostjo upravičene do enakih možnosti pri potovanju z vlakom. (europa.eu, 2011).

9.2.2 Pravice potnikov v železniškem prometu

V primeru zamude ali odpovedi vlaka imamo pravico do odškodnine. Prevoznik pa je v tem primeru primoran zagotoviti vse potrebne informacije. V primeru, da se pričakuje, da bo vlak zamudil najmanj eno uro (glede na vozni red, ki je naveden na vozovnici), lahko svoje potovanje odpovemo in zahtevamo takojšnje povračilo stroškov. Vendar do tega nismo upravičeni, če je do odpovedi ali zamude prišlo zaradi neizogibnih okoliščin, na primer izrednih vremenskih razmer. (europa.eu, 2011).

Izgubljena ali poškodovana prtljaga

V primeru, da se prtljaga, ki smo jo prijavili, izgubi ali poškoduje med prevozom, imamo pravico do odškodnine, če ni do tega prišlo, ker je sami nismo imeli pod nadzorom. V

primeru, da lahko dokažemo vrednost vsebine prtljage, smo upravičeni do odškodnine v znesku do 1300 evrov. V primeru, da tega ne moremo dokazati, pa smo upravičeni do zneska 330 evrov.

Poškodba ali smrt

V primeru, da se oseba v železniški nesreči poškoduje, mora prevoznik v 15 dneh po nesreči izplačati predplačilo trenutnih potreb ali potreb družinskih članov, ki so ob tem nastale. V primeru smrti pa znaša predplačilo najmanj 21.000 evrov na osebo. (europa.eu, 2011).

9.2.3 Pravice potnikov v letalskem prometu

V primeru kakšnih nezgod pri odhodu iz države EU ali prihodu v državo EU z letalskim prevoznikom, ki je registriran v EU ali na Islandiji, Norveškem ali v Švici, lahko uveljavljamo pravico do odškodnine ali nadomestila. Ukrepanje Skupnosti na področju zračnega prevoza mora zagotavljati visoko raven varstva potnikov. Ob tem je potrebno v celoti upoštevati zahteve o varstvu potrošnikov. Zavrnitev vkrcanja, odpovedi ali velike zamude letov povzročajo potnikom velike težave in nevšečnosti. Uredba Sveta (EGS) št. 295/91 o vzpostavljanju skupnih pravil za sistem odškodnin za zavrnjeno vkrcanje v rednem zračnem prevozu je z dnem 4. februar 1991 že uvedla osnovno varstvo potnikov, a vendar je število potnikov, ki jim je proti njihovi volji bilo zavrnjeno vkrcanje, kakor tudi število potnikov, ki so bili prizadeti zaradi odpovedi brez predhodnega opozorila in zaradi velikih zamud, še vedno preveliko. Skupnost je bila zato primorana zvišati standarde varstva, ki jih določa ta uredba, da je okrepila pravice potnikov in zagotovila letalskim prevoznikom delovanje na liberaliziranem trgu pod usklajenimi pogoji. To velja za primere rednih letov, posebnih letov in letov, ki so del paketnih potovanj. (Uredba ES, št. 261/2004).

Pravica do povračila stroškov ali spremembe poti

V primerih zavrnitve vkrcanja ali velike zamude (več kot 5 ur), odpovedi ali prevelikega števila rezervacij lahko izbiramo med spremembo poti do končnega cilja ali povračilom stroškov. V primeru zahteve povračila stroškov se odpovemo pravici, da nam letalski prevoznik zagotovi nadaljnje potovanje, pomoč oziroma spremembo poti. Letalski prevoznik je primoran, da nas obvesti o naših pravicah in razlogih o zavrnitvi vkrcanja, odpovedi ali veliki zamudi, ki je več kot 2 uri. Ponuditi nam mora hrano in osvežilno pijačo, možnost komuniciranja (na primer brezplačen telefonski klic), brezplačno prenočitev, kar pa je odvisno od dolžine leta in trajanja zamude. (europa.eu, 2011).

Pravica do odškodnine

V primerih zavrnitve vkrcanja, odpovedi leta ali poznega prihoda na cilj (več kot triurna zamuda) nam pripada nadomestilo v znesku od 250 do 600 evrov, odvisno od dolžine leta.

V primeru, da nam letalski prevoznik ponudi nadomestni let s podobnim voznim redom, pa se lahko to nadomestilo zmanjša za 50 %.

V primeru, da pa je let odpovedan zaradi izrednih razmer ali pa smo bili o odpovedi leta obveščeni dva tedna pred odhodom po voznem redu ali so nam ponudili nadomestni let za isto pot s podobnim voznim redom, pa do nadomestila nismo upravičeni. V izrednih razmerah torej verjetno ne bomo upravičeni do odškodnine, vendar nam mora letalski prevoznik ponuditi možnost izbire med povračilom cene letalske vozovnice (v celoti ali v delu, ki ga nismo uporabili) in spremembo poti. Tudi v izrednih razmerah nam morajo letalski prevozniki po potrebi zagotoviti pomoč, ko čakamo na spremembo poti.

12. člen Uredbe ES, št. 261/2004 ureja področje v primeru odpovedi leta. »Prav tako je treba zmanjšati težave in nevšečnosti, ki jih potnikom povzroča odpoved letov. To je treba doseči s prepričevanjem letalskih prevoznikov, naj potnike obvestijo o odpovedih pred odhodom po voznem redu in jim dodatno ponudijo ustrezno spremembo poti, da potniki lahko opravijo druge postopke. Če letalskim prevoznikom to ne uspe, bi morali potnikom plačati odškodnino, razen kadar so vzrok odpovedi izredne razmere, ki se jim ni bilo mogoče izogniti, tudi če so bili sprejeti vsi ustrezni ukrepi.« (Uredba ES št. 261/2004, 12. člen).

Izgubljena ali poškodovana prtljaga

Prav tako smo v primeru izgubljene ali poškodovane prtljage upravičeni do odškodnine. V primeru, da je naša prtljaga izgubljena ali poškodovana, smo lahko upravičeni do odškodnine v znesku do 1.223 evrov za vsak kos prijavljene prtljage. Pritožbo moramo vložiti v roku 7 dni. V primeru, da je prtljaga prispela z zamudo, pa v 21 dneh. V primeru izgubljene prtljage pa ni časovne omejitve, dobro je, da zahtevek pošljemo čim prej po preteku 21 dnevnega roka (ko se ugotovi, da ne gre za zamudo, temveč izgubo prtljage). Pravice letalskih potnikov v primeru izgube prtljage s strani letalskega prevoznika ureja Uredba Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije (ES) št. 889/2002 (UL L 140, 30. 05. 2002) o odgovornosti letalskih prevoznikov v primeru nesreč. V okviru tega lahko oškodovanec za škodo, povzročeno zaradi uničenja, poškodbe, izgube ali zamude prtljage na letu letalskega prevoznika EU kjer koli na svetu, zahteva odškodnino. (Urad Vlade RS za komuniciranje, 2012).

Varnost v letalskem prometu

Za varnost v letalskem prometu izključno skrbi Evropska agencija za varnost v letalstvu. Njihova naloga je promovirati najvišje standarde varnosti in varstva okolja v civilnem letalstvu. Zadnja leta se zračni promet stalno povečuje, zato je potrebno ohraniti zračni prevoz varen in trajen. Naloga Agencije so, da razvijajo skupne varnostne in okoljevarstvene predpise na evropski ravni, medtem ko nacionalni organi še naprej izvajajo večino operativnih nalog. Naloga Agencije so predvsem spremljanje izvajanja standardov z inšpekcijskimi pregledi v državah članicah in zagotavljanje potrebnih strokovnih izkušenj, znanj in usposabljanj. Agencija je tudi odgovorna za certifikacijo specifičnih modelov zrakoplovov, motorjev ali delov, odobrenih za delovanje v EU.

Letalska panoga ima zato koristi zaradi skupnih specifikacij, stroškovno učinkovitih storitev in ene kontaktne točke. Agencija je začela delovati leta 2003 na podlagi Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta št. 1592/2002. Je neodvisen organ, ki ga ureja evropska zakonodaja in je odgovorna državam članicam in institucijam EU. Deluje pa tudi na razvijanju tesnih poslovnih odnosov s podobnimi organizacijami po vsem svetu na področju letalstva. Delovna razmerja med agencijo in ostalimi organizacijami po vsem svetu so usmerjena k usklajevanju standardov in promoviranju najboljše prakse na področju varnosti po vsem svetu. (Evropska agencija za varnost v letalstvu, 2012).

Pri potovanju v druge države EU je potrebno upoštevati nekatere varnostne zahteve glede prtljage in vkrcanja na let.

- TEKOČINE, ki jih prinašamo v ročni prtljagi (na primer pijača, zobna krema, kozmetika), je potrebno zapakirati v prozorno plastično vrečko z največjo prostornino enega litra. Prostornina posamične posode s tekočino sme biti največ 100 ml. Posodice s prostornino nad 100 ml pa je treba zapakirati v oddano prtljago. Prostornina ne velja za zdravila in otroško hrano.
- OSTRI PREDMETI, ki bi jih lahko uporabili kot orožje, v potniški kabini niso dovoljeni. Lahko gre za vsakdanje predmete, kot so na primer odpiralci steklenic ali škarje. Takšne predmete je potrebno zapakirati v oddano prtljago.
- EKSPLOZIVNE IN VNETLJIVE STVARI, kot so na primer ognjemeti ali barve v obliki pršila ter kemične in strupene snovi (na primer kislina), so prav tako prepovedane.
- STRELNO OROŽJE.

Vsi potovalni predmeti se pregledajo z rentgenskimi napravami ali kako drugače, preden jih prinesemo v varnostno območje letališča. Vrata pilotske kabine so zaklenjena, da ne bi vanj prišle nepooblaščen osebe. (europa.eu, 2011).

Črni seznam letalskih prevoznikov

Vsi letalski prevozniki z odhodnimi in prihodnimi leti v EU morajo izpolnjevati določene varnostne standarde. V primeru potovanja izven Evrope lahko za varnost našega prevoza preverimo, ali se naš prevoznik nahaja na *črnem seznamu letalskih prevoznikov*. Prevozniki na črnem seznamu ne izpolnjujejo vseh varnostnih predpisov EU, zato ne smejo opravljati letov v evropskem zračnem prostoru. (europa.eu, 2011).

Predvsem se strogi ukrepi izvajajo v Albaniji in v Ruski federaciji, saj se z njimi izvajajo tesna sodelovanja. Ti so bili primorani sprejeti stroge ukrepe za nadzor in omejitev tveganj za varnost pri svojih prevoznikih, ki letijo v EU. Do sedaj je Evropska komisija že osemnajstič posodobila seznam te črne liste. Predvsem pa se strog nadzor izvaja nad letalskimi družbami afriških držav, zato je pred nakupom letalskih kart za potovanje v te države in nazaj v Evropo potrebno obvezno preveriti listo letalskih prevoznikov, ki ne dosegajo zadostnih varnostnih standardov. Celotni in posodobljeni seznam prepovedanih

letalskih prevoznikov si je mogoče ogledati na spletnih straneh Evropske komisije. (ZPS, 2012).

9.3 ŽIVALI IN RASTLINE

9.3.1 Hišni ljubljenci

Državljeni EU lahko prosto potujejo s svojimi hišnimi živalmi (na primer mačka, pes, beli dihur), ki imajo svoj evropski potni list za živali. Potni list lahko dobimo pri pooblaščenem veterinarju. Vsebovati mora podatke o veljavnih cepljenjih proti steklini. V primeru, da imamo mačko, psa ali dihurja, ki je star manj kot 3 mesece in ni cepljen proti steklini, moramo preveriti nacionalna pravila države, kamor potujemo.

Potni list EU za hišne živali se izda samo za pse, mačke in bele dihurje. Za druge hišne živali, na primer zajce ali kanarčke, so merodajna nacionalna pravila o premiku živali čez mejo. Obstajajo določene izjeme, na primer, če s hišnim ljubljencem potujemo na Irsko, Malto ali Združeno kraljestvo, mora biti zdravljen proti klopom in trakulji; če pa z njim potujemo na Finsko ali na Švedsko, mora biti zdravljen proti trakulji. (europa.eu, 2011).

Uredba št. 998/2003 Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 26. maja 2003 ureja zadeve v zvezi z zdravstvenim varstvom živali, ki veljajo za nekomercialne premike hišnih živali, in o spremembi direktive Sveta 92/65/EEC. Od 3. julija 2004 pa so pogoji za premik hišnih živali postali usklajeni v skladu s pogoji, določenimi v Uredbi 998/2003 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. maja 2003. Določa zahteve zdravstvenega varstva živali, tako za premike hišnih živali med državami članicami kot iz tretjih držav.

Lastniki hišnih živali, ki potujejo v EU, naj se vedno obrnejo na veterinarja, da dobijo vse potrebne dokumente. Za lastnike hišnih ljubljencov, ki prihajajo iz drugih držav EU, veljajo nekateri posebni pogoji. (ec.europa.eu, 2012).

Identifikacija

Od 3. julija 2011 morajo hišne živali imeti elektronski mikročip. Do takrat so lahko živali označene tudi z vidno tetovirano številko, vendar to ne velja za potovanje s hišnimi živalmi v Združeno kraljestvo, na Malto ali Irsko, kjer že zahtevajo potni list.

9.3.2 Živali in rastline

Na potovanjih po državah EU lahko s sabo vzamemo živali in rastline ter izvedene proizvode. Večina držav EU ima stroga pravila za prenos ogroženih vrst ali izvedenih proizvodov. Za nekatere vrste je potrebno imeti posebno dovoljenje. Informacije o

posameznih vrstah so na voljo v podatkovni zbirki EU o trgovini s prostoživečimi vrstami. Lahko pa se tudi obrnemo na CITES v posamezni državi, kjer nam bodo povedali, ali potrebujemo dovoljenje za določeno rastlinsko ali živalsko vrsto.

V primeru izbruhov bolezni živali se lahko tudi uvedejo lokalne omejitve gibanja živih živali in prenosa proizvodov živalskega izvora.

Primer nedovoljenega prenosa predmetov iz ene v drugo državo EU

Kaja je na dopustu v Grčiji kupila ogrlico iz oklepa morskih želv. Na carini so zahtevali dovoljenje za ogrlico, in ker tega ni imela, so ji ogrlico odvzeli. Na splošno torej velja, da med državami EU velja prost pretok blaga. In ker gre za ogroženo vrsto, je prenos takih stvari med državami članicami strogo kaznovan. Kaja bi se v tem primeru morala obrniti na malteški organ CITES, kjer bi ji povedali, za katere proizvode, ki jih želi prinesiti domov, potrebuje dovoljenje. (europa.eu, 2011).

9.4 DOVOLJENI PREDMETI

9.4.1 Živalski proizvodi

Med potovanjem po državah EU za vnos živil, ki so živalskega izvora, ni nobenih splošnih omejitev, saj po vsem ozemlju veljajo strogi skupni veterinarski standardi. Enako velja še za države, kot so Andora, Liechtenstein, San Marino in Švica. Vendar se nekatere omejitve lahko uporabljajo v primeru izbruha bolezni živali na omejenem območju. V primeru, da vstopamo iz držav, ki niso zgoraj navedene, brez uradne veterinarske dokumentacije, s sabo ne smemo prinesiti nobenih mesnih in mlečnih izdelkov. S tem se želi preprečiti vnos hudih bolezni živali v EU.

Dovoljeno pa je s sabo nositi stvari, kot so prah, hrana za dojenčke ali pa pod določenimi pogoji posebna živila, ki so nam potrebna iz zdravstvenih razlogov. Potniki, ki v EU vstopajo iz Hrvaške, Ferskih otokov, Grenlandije in Islandije, lahko s sabo prinesejo majhne količine mesnih ali mlečnih izdelkov za osebno uporabo. (europa.eu, 2011).

9.4.2 Alkohol in tobak

Na potovanje po državah EU lahko s sabo vzamemo tobačne izdelke in alkoholne pijače, ki so namenjene osebni uporabi in ne prodaji.

Zakonodaja EU dovoljuje, da je blago za osebno uporabo, če imamo s sabo manj kot:

- 800 cigaret,
- 400 cigariloso,
- 200 cigar,

- 1kg tobaka,
- 10 litrov žganih pijač,
- 20 litrov alkoholiziranega vina,
- 90 litrov vina (vključno z največ 60 litrov penečega),
- 110 litrov piva.

Posamezne države članice pa dovoljujejo tudi večje količine. O omejitvah količin se je potrebno pozanimati pri pristojnih nacionalnih organih.

V primeru, da nakupimo več tobačnih izdelkov ali alkoholnih pijač, kot je dovoljeno za osebno uporabo, je potrebno dokazati, da gre za osebno uporabo, ali pa sledi, da je potrebno predložiti račun ali potrdilo o plačilu.

V primeru, da imamo s sabo tobačne izdelke ali alkoholne pijače v dovoljenih količinah za osebno uporabo, nam ni potrebno plačevati trošarin v državi EU, kamor potujemo. Ta pravila pa ne veljajo za potnike, ki so mlajši od 17 let, ki v svoji prtljagi ne smejo prenašati nobenih alkoholnih ali tobačnih izdelkov. Brezcarinski nakupi med državami članicami niso možni. (europa.eu, 2011).

9.4.3 Gotovina

V primeru, da na potovanje vzamemo s sabo več kot 10.000 evrov ali enakovredni znesek v drugi valuti, moramo pri carinskih organih držav, ki jih zapuščamo ali v katere vstopamo, preveriti, ali je potrebno ta znesek prijaviti. V primeru, da želimo potovati v EU ali iz nje odpotovati z gotovino v znesku 10.000 evrov (ali več oziroma enakovredni znesek v drugi valuti), je potrebno znesek prijaviti carinskemu organu. (europa.eu, 2011).

10 ZAKLJUČEK

S 1. novembrom 2013 bomo zabeležili 20-letnico obstoja Maastrichtske pogodbe, ki je uvedla državljanstvo Evropske unije in s tem mnogo pravic, ki smo jih s tem pridobili. Med drugim tudi eno izmed štirih svoboščin, ki sem jo v svoji diplomski nalogi podrobneje predstavila, torej pravico do prostega pretoka ljudi v Evropski uniji.

V tem času je bil na tem področju dosežen izjemen napredek, ki pa neposredno vpliva na vsakdanje življenje ljudi. Kot sem navedla že v uvodu, sem si temo diplomske naloge izbrala že zaradi tega, ker se sama precej zavedam pravic, ki sem jih pridobila kot državljanka Evropske unije. V času svojega študija na Fakulteti za upravo sem en študijski semester del študijskih obveznosti opravila v tujini, v sklopu Erasmus študijske izmenjave. Izkušnja študija v tujini je name vplivala zelo pozitivno, saj sem v tem času utrdila znanje angleščine in se obenem naučila še španščine. Osebnostno sem se izpopolnila, si dvignila samozavest in razvila vizijo lastne prihodnosti. Spoznala sem ogromno novih ljudi iz različnih kulturnih okolij, razvila občutek integritete različnih narodov, torej občutek, da vsi Evropejci živimo »pod eno streho«.

Erasmus študijska izmenjava je torej zelo dobra življenjska izkušnja, ki predvsem pozitivno vpliva na nadaljnjo življenjsko rast, izobraževanje, medkulturni dialog in odpira večje možnosti za razvoj nadaljnje kariere. Po opravljeni študijski izmenjavi sem se odločila opravljati tudi Erasmus študijsko prakso v tujini, kjer sem se soočila s praktičnim delom s področja svojega študija. Izkušnja je bila zelo dobra, saj sem prakso opravljala v mednarodnem podjetju, kjer sem bila v stiku s strankami s celega sveta, predvsem pa s strankami iz drugih držav Evropske unije. Sama sem torej v praksi izkusila mnoge pravice, ki jih imamo kot državljani Unije. Med njimi lahko izpostavim dober dostop do sistemov zdravstvenega varstva, možnost cenejših klicev domov, cenejših potovanj po državah Evropske unije, enostaven prehod meje, integriteto v evropski prostor ipd. Prost pretok ljudi je najbolj uveljavljena pravica v Evropski uniji.

Tako kot državljani imajo tudi podjetja čedalje večje koristi, ko Evropska unija podira nove ovire prostemu pretoku blaga, storitev in seveda ljudi. Na tem področju se še ogromno gradi in izpopolnjuje, tako da bo postal pretok še enostavnejši. Vendar še vedno obstajajo ovire, s katerimi se državljani soočamo pri uresničevanju svojih pravic v Evropski uniji. V začetku sem si postavila par hipotez, ki sem jih skozi izdelavo diplomske naloge tudi preverila.

Kot prvo sem izpostavila neenotnost in neusklajenost zakonov med državami članicami na tem področju. Direktive, ki se sprejemajo v organih Evropske unije, morajo biti neposredno implementirane v nacionalni pravni red. Te zadeve so urejene, problem pa je predvsem v praksi, saj se ljudje na splošno ne zavedajo pravic, ki smo jih z vstopom v Evropsko unijo pridobili. Torej problem je predvsem osveščenost oziroma neosveščenost državljanov. Zaradi slabe osveščenosti torej državljanji svojih pravic ne morejo učinkovito uveljaviti. Na tem področju bo potrebno še marsikaj postoriti, na tem pa seveda aktivno deluje Evropska unija. Prost pretok ljudi je tudi ena izmed najbolj cenjenih pravic evropskih državljanov. Torej nasproti temu, da so ljudje še vedno slabo osveščeni o svojih pravicah, pa je dejstvo, da to pravico kljub vsemu uveljavlja vedno več Evropejcev. Leta 2009 je po ocenah 11,9 milijona državljanov živel v državi članici, ki ni bila njihova nacionalna država, leta 2010 pa se je ta številka povečala na 12,2 milijona (STAT/11/105). Državljanstvo Evropske unije torej dopolnjuje nacionalno državljanstvo in s tem imajo državljanji dostop do mnogih pravic v vseh ostalih članicah Unije. Med te pravice štejemo pravice potrošnikov, dostop blaga in storitev, pravice do zdravstvenega in socialnega varstva, izobraževanja, priznavanja poklicnih kvalifikacij, upokojitve, pravico voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament in na občinskih volitvah v državi članici, kjer posameznik prebiva.

Naslednja hipoteza, ki sem jo postavila, govori o strahu državljanov Unije pred spremembami, ki so vezane na nove kulture, drugačne ljudi, o strahu pred pretokom tuje delovne sile, o kompleksnosti postopkov za emigriranje v druge države članice. V eni izmed opravljenih raziskav je bilo ugotovljeno, da bi več kot tretjina (35 %) delavcev razmislila o zaposlitvi v drugi državi članici. Medtem pa eden od petih meni, da je preveč ovir, da bi to res lahko storili. Torej strah pred tujino je med državljanji Unije še vedno precej velik. Poleg pomanjkljivosti informiranosti državljanov so tukaj prisotne tudi jezikovne prepreke, ki marsikoga odvrnejo od selitve v drugo državo članico. Še vedno torej obstaja veliko ovir, ki ljudem preprečujejo ali pa jih odvrta, da bi se preselili v tujino. Poročilo o državljanstvu, ki sem ga prebrala na spletni strani Evropske komisije, navaja konkretne ukrepe za odstranitev preostalih ovir. Komisija bo torej v prihodnje še veliko delala na tem področju, tako da bo okrepila ozaveščenost državljanov o njihovem statusu državljanov Evropske unije, pravicah in pomenu tega v vsakdanjem življenju. V letu 2013 se bodo tako priredili številni dogodki o državljanstvu Evropske unije in njenih politikah. Torej razne prireditve, seminarji. V tem letu bo sprejetih več ukrepov na tem področju, razni akcijski načrti, ki bodo dokončno odpravili ovire, ki državljanom Unije preprečujejo, da bi izkoristili svoje pravice.

Zadnja postavljena hipoteza, ki sem jo postavila že pred začetkom pisanja diplomskega dela, je s področja študija in praktičnega usposabljanja v tujini. Izkušnja študentov, ki odidejo v tujino, prinaša veliko prednosti na področju večje samostojnosti študentov, boljši medkulturni dialog in boljše možnosti pri iskanju prve zaposlitve doma ali v tujini. To

lahko sama potrdim, saj sta mi izkušnji tujine veliko pripomogli k boljši samopodobi, širjenju obzorij, prinesli drugačen in bolj širok pogled na svet ter samostojnost.

Sama menim, da bi moral vsak študent pridobiti vsaj eno takšno študijsko izkušnjo v tujini, saj bi to pripomoglo k večji ozaveščenosti mladih, in potemtakem bi bili za prihodnost mladih porušeni marsikateri tabuji glede tujine. Tukaj gre torej predvsem za življenjsko izobraževanje, saj mladi potrebujemo več takšnih izkušenj, ki nas predvsem oblikujejo v prave osebnosti in s tem omogočijo vstop v resnično življenje, ki pa v današnjih časih zahteva samostojnost, odgovornost ter vseživljenjsko izobraževanje, torej neprestano učenje, ki nam omogoča tudi boljše življenje (ec.europa.eu, 2011).

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

1. BEBLER, Anton (2007). *Uvod v Evropske integracije*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
2. BOHINC, Rado (2007). *Pravo Evropske unije, temelji pravoznanstva EU za študente družboslovja*. Ljubljana.
3. GRILC, Peter, ILEŠIČ, Tomaž (2001). *Pravo Evropske unije, prva knjiga*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
4. GRILC, Peter, ILEŠIČ, Tomaž (2001). *Pravo Evropske unije, druga knjiga*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
5. KAJNČ, Sabina, LAJH Damjan (2009). *Evropska unija od A do Ž*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
6. LAMPE, Rok, DRENIK, Simona, GRASELLI, Neža (2008). *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*. Doba Epis, Maribor.
7. POTOČNIK, Janez (2004). *Evropsko pravo, Zbirka gradiv šole evropskega prava*. Primath, Ljubljana.
8. RIBIČ, Matej (2005). *Prost pretok dela v Evropski uniji*. Diplomsko delo. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.
9. ŠINKOVEC, Janez (1996). *Evropsko pravo*. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.
10. ŠALOVEN, Matjaž, JANC, Gregor (2007). *Predpisi s področja državne meje, tujcev in schengenskega pravnega reda*. GV Založba, Ljubljana.

DRUGI VIRI:

1. GV Revije, d.o.o. – revija Tajnica. MOJA EVROPA: priročnik za življenje in delo v Evropski uniji. GV Revije, revija Tajnica, 2004.
2. KLAČINSKI, Mihaela (2005). *Pravice družinskih članov delavca po uredbi 1612/68 in sodni praksi sodišča Evropskih skupnosti – s poudarkom na pojmu zakonca, seminarska naloga*. Pravna fakulteta, Maribor.
3. Movit na mladina (2008). Program mladi v akciji. Ljubljana.

INTERNETNI VIRI:

1. CMEPIUS – Javni zavod Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (2011). *Podprogram Comenius – šolsko izobraževanje*. Dostopno 27.11.2011 na: <http://www.cmepius.si/vzu/comenius.aspx>.

2. CMEPIUS – Javni zavod Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (2011). *Podprogram Erasmus – terciarno izobraževanje*. Dostopno 29.11.2011 na: <http://www.cmepius.si/vzu/erasmus.aspx>.
3. CMEPIUS – Javni zavod Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (2011). *Podprogram Grundtvig – izobraževanje odraslih*. Dostopno 27.11.2011 na: <http://www.cmepius.si/vzu/grundtvig.aspx>.
4. CMEPIUS – Javni zavod Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (2011). *Podprogram Leonardo da Vinci – poklicno izobraževanje in usposabljanje*. Dostopno 29.11.2011 na: <http://www.cmepius.si/vzu/leonardo.aspx>.
5. CMEPIUS – Javni zavod Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja (2011). *Program Vseživljenjsko učenje*. Dosegljivo na: <http://www.cmepius.si/vzu/vse-o-vzu/uvod-v-program-vzu.aspx>.
6. Daborovski T. (2011). *RomaniaandBulgariaandthe Schengen Area: deadlockdespiteprogress*. Dostopno 29.11.2011 na: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/ceweekly/2011-05-11/romania-and-bulgaria-and-schengen-area-deadlock-despite-progress>.
7. EASA – Evropska agencija za varnost v letalstvu (2011). Dostopno 12.2.2012 na: <http://easa.europa.eu/language/sl/more-about-EASA.php>.
8. ec.europa.eu (2011). *MakingCitizens' liveeasier*. Dostopno 30.11.2011 na: http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/reding/factsheets/index_en.htm.
9. Ec.europa.eu (2012). *Healthandconsumers – animals*. Dostopno 14.2.2012 na: http://ec.europa.eu/food/animal/liveanimals/pets/index_en.htm.
10. ec.europa.eu (2011). *Potovanje, Dovoljeni predmeti*. Dostopno 30.11.2011 na: http://ec.europa.eu/youreurope/citizens/travel/allowed-banned/index_sl.htm?profile=0.
11. Ec.europa.eu (2011). *Potovanje po Evropi 2011-12*. Dostopno 12.12.2011 na: http://ec.europa.eu/youreurope/citizens/travel/index_sl.htm?profile=0.
12. Ec.europa.eu (2011). *Potovanje, Živali in rastline*. Dostopno 29.11.2012 na: http://ec.europa.eu/youreurope/citizens/travel/carrying/index_sl.htm?profile=0.
13. EURES – EuropeanEmploymentServices (2011). *Kaj lahko Eures stori za vas?* Dostopno 27.8.2011 na: <http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=eures&lang=sl&catId=27&parentCategory=27>.
14. Eur-lex (2012). *Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti*. Dostopno 17.2.2012 na: eur-lex.europa.eu/sl/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc.
15. Europa.eu (2011). *Izobraževanje, usposabljanje, mladi*. Dostopno 27.9.2011 na: http://europa.eu/pol/educ/index_sl.htm.
16. Europa.eu – EuropeanCommission (2011). *Education&Training*. Dostopno 28.9.2011 na: http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/higher/erasmus0910_en.pdf.
17. Europa.eu (2011). *Izobraževanje in mladi*. Dostopno 28.9.2011 na: http://ec.europa.eu/youreurope/citizens/education/index_sl.htm.

18. Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije (2011). *Predstavitev sklada*. Dostopno 29.8.2012 na:
<http://www.sklad-kadri.si/si/info/o-skladu/predstavitev-sklada/>.
19. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011). *Splošni pogoji poslovanja Javnega sklada za razvoj kadrov in štipendije (neuradno prečiščeno besedilo)*. Dostopno 29.8.2011 na:
http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/pogoj_i_posl_sklad_stip_npb_ul73_08.pdf.
20. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2011). *Vzajemno priznavanje kvalifikacij*. Dostopno 27.8.2011 na:
http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/vzajemno_priznavanje_kvalifikacij/.
21. Mva.si (2011). *Program Mladi v akciji, predstavitvena brošura*. Dostopno 27.9.2011 na:
http://issuu.com/movit/docs/predstavitvena_brosura_mladi_v_akciji?mode=embed&layout=http%3A%2F%2Fskin.issuu.com%2Fv%2Flighticons%2Flayout.xml&showFlipBttn=true.
22. Papademetriou T. (2011). *Temporary limitation of Free Movement of Romanian workers*. Dostopno 18.12.2011 na:
http://www.loc.gov/lawweb/servlet/lloc_news?disp3_l205402782_text.
23. Pogodba o Evropski Uniji, 2011. Služba vlade RS za zakonodajo. Dostopno 17.11.2011 na:
http://www.svz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/temeljni_akti_evropske_unije.
24. Svetovalnica.com (2011). *Študijske izmenjave*. Dostopno 17.9.2011 na:
<http://svetovalnica.com/studijske-in-ostale-izmenjave>.
25. Urad vlade za komuniciranje (2012). *Na poti*. Dostopno 14.2.2012 na:
<http://www.evropa.gov.si/si/vsebina/novice/aktualne-teme/2008/dopustujemo-v-eu/na-poti/>.
26. Uredba (ES) št. 261/2004 (2012). *Uradni list L 046, 17/02/2004, str. 0001 – 0008*. Dostopno 13.1.2012 na:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R0261:SL:HTML>.
27. ZPS – Zveza potrošnikov Slovenije (2012). *Posodobljena črna lista letalskih prevoznikov*. Dostopno 27.12.2012 na: <http://www.epc.si/sl/potovanje/potovanje-z-letalom/primeri-potrošnikov/563-posodobljena-rna-lista-letalskih-prevoznikov>.
28. ZRSZ – Zavod Republike Slovenije za Zaposlovanje (2011). *Publikacija Eures*. Dostopno 29.11.2012 na:
http://www.ess.gov.si/_files/260/15_04_10_EURES_omrezje_zaposlitvenih_prilozosti.pdf.